

Melegség és megismerés program

Labrisz Leszbikus Egyesület és Szimpozion Egyesület

Képzési anyag

2014.

Budapest, 2014. szeptember 30.

Melegség és megismerés program

Labrisz Leszbikus Egyesület és Szimpozion Egyesület

Képzési anyag

2014.

A képzési anyagot összeállították:
Dr. Mészáros György, Kövesi Györgyi,
Rédai Dorottya, Virág Zsolt

Budapest, 2014. szeptember 30.

BEVEZETŐ

Ez a képzési és tananyag a *Melegség és megismerés – egy innovatív, érzékenyítő iskolai program továbbfejlesztése* című, Norvég Civil Támogatási Alap által támogatott, 27 hónapos makroprojekt (NCTA-2013-4194-M1) keretében készült. Létrehozásán olyan szakemberek dolgoztak, akik megfelelő pedagógiai, pszichológiai elméleti és módszertani tudással, valamint nagy gyakorlati tapasztalattal rendelkeznek az LMBTQ tematika oktatási, nevelési terepeken való megjelenítésében. A szakmai team minden tagja önkéntesként is régóta dolgozik a magyarországi emberi jogi mozgalomban.

Jelen képzési és tananyag több kipróbálási fázis után nyerte el végleges formáját. Természetesen, mint minden képzési és tananyag, ez a fejlesztés is csak értő kezekben, rugalmasan csoporthoz szabva, alakítva lesz eredményesen használható.

A szakmai team tagjai: Dr Mészáros György, Kövesi Györgyi, Rédei Dorottya, Virág Zsolt, Dr Szabó Mónika, Dr Kiss István

A PROGRAM CÉLJAI:

- › Biztonságos környezetet teremteni, amely minden diák fejlődését szolgálja. Minél többet elosztatni azokból az előítéletekből, amelyekkel nagyon sokan a leszbikus, meleg, biszexuális és transzszexuális emberekre tekintenek.
- › Olyan környezetet teremteni, amely tiszteletben tartja a tanulók közötti szexuális sokféleséget, különös tekintettel a meleg, leszbikus, biszexuális, transznemű, illetve bizonytalan nemi identitású fiatalokra.
- › Segíteni a pedagógusoknak, hogy megfelelően kezelni tudják, ha valakit szexuális orientációja vagy nemi identitása miatt csúfolnak vagy zaklatnak, és válaszolni tudjanak, ha egy tanulónak kérdései vannak ezzel kapcsolatban.
- › Tájékoztatni a pedagógusokat a szexuális kisebbségekhez tartozó fiatalok számára elérhető segítő szolgáltatásokról.
- › Felhívni a pedagógusok és a diákok figyelmét az elérhető szakirodalomra és forrásokra.

Amit mindenképpen át akarunk adni a diákoknak és a tanároknak:

1. LMBTQIA emberek minden közegben és társadalmi csoportban vannak és voltak.
2. Ezt azért nehéz látni, mert a megkülönböztetés és az előítéletek miatt rengetegen rejtőzködnek, nem merik felvállalni életüknek ezt az oldalát. A rejtőzködés fájdalmas és nem természetes állapot.
3. Mi a homofóbia? A melegség természetes dolog.
4. Hogyan tudnak a diákok/tanárok segíteni azoknak, akiknek gondot okoz a szexuális orientációjuk vagy nemi identitásuk, vagy akiket bántanak miatta?

Miért foglalkozunk a szexuális orientáció és nemi identitás kérdéseivel?

Gyakran fölmerül a kérdés: kell-e a szexuális orientációval vagy nemi identitással kapcsolatos kérdésekkel az iskolában foglalkozni? Felsorolunk néhány gyakran elhangzó ellenvetést, és válaszolunk is rájuk.

Mi köze a homoszexualitásnak az iskolához? Miért kellene foglalkoznunk vele?

Az iskolákban előforduló verbális erőszak leggyakrabban meleg vagy melegnek tartott diákokat vagy tanárokat vesz célba. Az ilyen sértések megerősítik a diákok előítéleteit, és súlyos kárt okoznak annak, akit érnek. A verbális erőszakot tehát meg kell szüntetni, ha az iskolákat biztonságossá akarjuk tenni minden diák számára, és olyan helyé, ahol

a tanulásra és formálódó emberi kapcsolataira figyelhet. Ez pedig csak úgy lehetséges, ha a diákok képet kapnak a meleg és leszbikus emberekről és a helyes szóhasználatról. Így arra is megtanítjuk őket, hogy tiszteljék a sokféleséget a szélesebb társadalomban.

A mi iskolánkban nem hallani ilyesmit!

Azért, mert nem halljuk a sértő szavakat, még nem biztos, hogy a diákok nem használják őket. Minden nyelvben és minden kultúrában léteznek sértő kifejezések a meleg és leszbikus emberekre. Ha a csúfolódás problémáját általánosságban kezeljük, azzal általában a sokféleség tiszteletére nevelünk, és ebbe a melegek és leszbikusok is beletartoznak.

De a mi iskolánkban ritka a csúfolódás. Egyébként sincsenek meleg diákjaink!

Itt nem csak a meleg diákokról van szó! Ha ritka is a csúfolódás, de előfordul. Foglalkozni kell vele, hogy megtanítsuk a gyerekeket a sokféleség tiszteletére, és arra, hogy később sokféle emberrel tudjanak egymás mellett élni, együtt dolgozni, az előítéletekből fakadó konfliktusok nélkül.

Attól, hogy a tanárok nem tudnak LMBTQIA diákokról az iskolában, még lehetnek a tanulók között olyanok, akik velük azonos neműekhez vonzódnak, vagy biológiai és társadalmi nemük nem azonos, és ez környezetük elutasítása miatt nagyon nagy gondot okoz nekik kamaszkorukban. Olyan iskolákat kell teremtenünk, ahol minden diák és a különböző szexuális irányultságú vagy nemi identitású pedagógusok is biztonságban érezhetik magukat.

Az iskolás gyerekek túl fiatalok ahhoz, hogy a melegségről beszéljünk nekik!

Az iskolás gyerekek is hallanak a melegségről, esetleg éppen az iskolában vagy otthon. Látnak olyan tévéműsorokat és filmeket, amelyekben LMBTQIA emberek szerepelnek, gyakran nevetségessé téve őket. A pedagógusok kötelessége, hogy megpróbálják lerombolni a sztereotípiákat és megtanítani a fiataloknak helyes nyelvhasználatot, hogy megvédjék a támadásoktól azokat a diákokat, akiket csúfolnak, és megpróbálják kevésbé előítéletesé tenni a tanítványaikat. Óráinkon nem a sokféleség tiszteletéről van szó. Mindig a diákok életkorának megfelelő szóhasználatról beszélünk a témáról.

De a gyerekek szülei nincsenek felkészülve rá, hogy ilyen témákat beszéljünk meg az iskolában.

Az iskolai tanterv nem tesz különbséget a gyerekek között bőrszínük, nemzetiségük, vallásuk, nemük, esetleges fogyatékoságuk, szexuális orientációjuk/irányultságuk vagy nemi identitásuk szerint. Mégis gyakran előfordul, hogy egyes diákokat ezek valamelyike miatt csúfolnak, illetve hogy olyan képet kapnak egy-egy csoportról, amely előítéleteken alapul.

Itt tulajdonképpen az a sztereotípiát okoz problémát, hogy ha a melegségről beszélünk, akkor a szexről beszélünk. Ez nem így van. Nem a szexről van szó, hanem arról, hogy az iskoláinkat biztonságossá tegyük minden gyerek számára, és arról, hogy amikor a tanulók elhagyják az iskolát, felkészültek legyenek arra, hogy sokféle emberrel fognak egy környezetben élni és dolgozni, és ne hamis és negatív előítéletek alapján ítélik meg őket.

De mi a helyzet a vallásos családok gyerekeivel?

Természetesen mindenkinek jogában áll abban a vallásban hinni, amelyikben akar. Mi arra tanítjuk a diákjainkat, hogy tiszteljék a sokféleséget. Nem azt várjuk el tőlük, hogy szeressenek mindenkit, aki más, de fogadják el, hogy nekik is vannak jogaik. Ez egyetlen vallási doktrínával sem ütközik.

A mi diákjaink még túl fiatalok ahhoz, hogy tisztában legyenek a szexualitásukkal.

A gyerekekben különböző életkorban tudatosul a saját szexualitásuk. Nem ritka, hogy 12-15 éves diákok már tudatára ébrednek szexuális orientációjuknak. Ha alkalmat adunk nekik arra, hogy kérdéseket tegyenek föl és válaszokat keressenek rájuk, ezzel támogatjuk őket saját, családjuk és barátaik szexuális orientációjának megértésében.

Olyan kevés a meleg diák.

Vannak sokkal fontosabb kérdések is, amelyekkel foglalkozni kellene.

LMBTQIA diákok minden kulturális és társadalmi csoportban vannak. Felmérések szerint az elutasítottság, a negatív énkép és az elszigetelődés miatt háromszor-négyszer nagyobb a veszély, hogy fiatalon öngyilkosságot követnek el, mint a nem meleg diákok esetében.

A meleg vagy melegnek tartott személyek csúfolása és zaklatása jóval gyakoribb az iskolákban, mint bármilyen más jellegű sértegetés.

Azt szeretnénk, ha egyetlen diáknak sem kellene félnie és elszigetelődni a többiek-től az iskolában. A témák, amelyekkel foglalkozunk, az iskola egész légkörére kihatnak. Ez pedig szexuális orientációjától és nemi identitásától függetlenül minden diákot érint.

Gyakorlat: szabályok a csúfolódás ellen

1. Kérjük meg a diákokat, hogy sorolják fel, milyen csúfolódásokat ismernek.
2. Írjuk fel a szavakat a táblára.
3. Magyarazzuk meg az alábbi kategóriák jelentését:
faj, nem, szexualitás, etnikum, szexuális irányultság, nemi identitás, vallás, képesség.
Csoportosítsuk a csúfolódásokat a kategóriák szerint.
4. Magyarazzuk meg, hogy minden csúfolódás előítéleteken alapszik, és mind egyformán káros.
5. Jelentsük ki, hogy a listán szereplő szavak egyikét sem szabad az osztályban használni.
6. Magyarazzuk el, miért, és milyen következményei lesznek, ha ezt a szabályt a diákok nem tartják be.
7. Beszéljünk arról, hogyan segíthetnek a diákok azoknak, akiket mások kicsúfolnak.

Ha azonnal reagálunk a csúfolódásra, a diákok biztonságban érezhetik magukat az osztályban.

Mi a normakritikus pedagógia?

A hasonló iskolai programok számos országban elkezdtek túllépni azon, hogy pusztán a szexuális orientáció és nemi identitás kérdéseiről beszéljenek az iskolákban, mert átlátták, hogy a megkülönböztetés és iskolai heteronormativitás mögött mélyebb társadalmi összefüggések rejlenek, mint amit pusztán a „melegség” közelhözásával lehetne orvosolni. Arra van szükség az újabb megközelítés szerint, hogy a társadalmi normákat kell megtanulnunk új szempontból látni. Ez a normakritikus pedagógia szemléletmódja, amit elkezdünk mi is beépíteni a hazai gyakorlatunkba. A normakritikus pedagógia tehát egyfajta módszertan, amelynek elméleti alapja az a meglátás, hogy a normák egyrészt nagyon fontosak, áthatják a mindennapjainkat, ugyanakkor sohasem abszolút értékűek, mindig történetileg és társadalmilag beágyazottak, és számtalanszor a hatalom és elnyomás szolgálatában álltak. Ennek fényében mindig rá kell kérdeznünk a normák mögötti társadalmi folyamatokra, érdekekre, és kritikusként kell velük szemben lennünk.

A normákra rákérdezést, kritikus hozzáállást, a hatalom és rendszer dimenzióira való rálátást mozdítja elő a normakritikus pedagógia, amely legerőteljesebben a gender és szexuális orientáció témáihoz kapcsolódóan jelenik meg. Az ehhez kapcsolódó normák ugyanis nagyon mélyen gyökereznek a társadalmakban, és ezek megkérdőjelezése érzékeny reakciót válthat ki a társadalom bizonyos szereplőiből.

Alapelvei:

- ▶ A normák szükségesek, de mindig rá kell kérdeznünk arra, hogyan alakultak ki, milyen társadalmi folyamatok állnak mögöttük.
- ▶ Az egyes elemeket az egész rendszer összefüggéseiben nézzük.
- ▶ Kritikusan szemléljük a normalizáló tendenciákat (pl. egy identitás, akár a meleg identitás normává, valamiféle vonatkozási ponttá alakulását).
- ▶ A hatalom dimenzióját észrevesszük és megjelenítjük.
- ▶ A kategóriákat és identitásokat mint változó és a rendszerben értelmezhető, sokszor a rendszert kiszolgáló tényezőkként szemléljük kritikusan.
- ▶ A módszerek feladata elsősorban a normákra, rendszerre és hatalomra való rákérdezést előhívni, nem annyira a kategóriákba „beülve” elmondani, ami a kategóriához tartozik (pl. mit jelent, hogy valaki meleg, cigány, nő stb.).

Hogyan használhatom?

A normakritikus pedagógia szemléletét jól lehet használni a történetmesélés és információátadás során is az órán. Ennek akkor tudunk megfelelni, ha nem az van a fejünkben, hogy a diákok egyik nem jó normája helyett most felajánlunk egy jó normát (*a meleg elítélendők helyett a meleget fogadd el* felszólítást például), hanem inkább a meglévő normák esetlegességét, társadalmiságát, elnyomó voltát jelenítjük meg, illetve a normák működés módját. A történetmondásban ez akkor tud érvényesülni, ha azokat a pontokat emeljük ki saját történetünkéből, amelyek a normatív működést illusztrálják, az észrevétlen heteronormát, illetve ha az információk tekintetében is felhívjuk a figyelmet a normák keletkezésére a „mi a normális?” kérdésének viszonylagosságára. Például a történetben kiemelhetem, milyen módon akarták szabályozni a környezetemben, hogy milyen legyen a párkapcsolatom, aztán ahogy kiderült, hogy a saját nememhez vonzodom, azt is, hogyan legyek meleg, és a saját történetem hogy mond ellent valamilyen normatív képnek. Vagy amikor előkerül a férfiaság, nőiesség kérdése, akkor elmon-

dom, hogy száz éve még mi számított nőiesnek és férfiasnak, illetve hogyan választották el pl. a nőtől a politikai cselekvést a női természetire hivatkozva.

Módszerek, gyakorlatok¹:

A szóbeli kommunikáción túl vannak olyan gyakorlatok, amiket jól lehet alkalmazni a normakritikus módszertan jegyében. Ilyen például, ha összegyűjtjük, mit ítélünk férfiasnak és mit nőiesnek, és reflektálunk rá, miért az az egyik, miért az a másik, de sok egyéb használható gyakorlat van még. Itt néhányat sorolunk fel, ami jól használható a normák megkérdőjelezésére:

- › Ki hetero, ki meleg?
- › Tégy egy lépést előre!
- › A társadalmi létra
- › Címkék
- › Találd meg!

A társadalmi nemek (gender) szempontjának fontossága az MM-képzésben

Az iskolai program elméleti aspektusai közül a homofóbia és heteronormativitás kritikus megközelítéséhez a társadalmi nemek tudománya (gender studies) szolgáltat elméleti alapokat. Fontos azonban ennek elismerésén túl a társadalmi nemek szempontjait figyelembevevő szemléletmód (a továbbiakban genderszemlélet) és ismeretek explicit beépítése is a képzési anyagba, több okból is. Egyrészt fontos a homofóbia és heteronormativitás megértéséhez – és a megfelelő fellépéshez, válaszadáshoz – azt átlátni, hogy ezek a kirekesztő és megkülönböztető társadalmi mechanizmusok genderalapúak. Másrészt fontos a többszörös diszkrimináció témájának beemelése a képzési anyagba, amelynek egyik példája a leszbikus és biszexuális nőket érintő összetett hátrányos megkülönböztetés, amelyben a szexuális irányultság és a társadalmi nem alapján történő diszkrimináció összeadódik és együtt érvényesül. Harmadrészt az önkéntesképzés során és az LGBTQ aktivista közösségekben szerzett tapasztalataink azt mutatják, hogy LGBTQ körökben is gyakori a szexista (azaz nemi alapú) előítéletesség, megkülönböztetés. Az, hogy valaki egy bizonyos diszkriminált, kirekesztett társadalmi csoport jogaiért küzd, nem feltétlenül jelenti azt, hogy érzékeny más diszkriminált, ki-

rekesztett társadalmi csoportok problémáira, illetve nem viselkedhet maga is előítéletesen más diszkriminált, kirekesztett társadalmi csoportokkal, illetve azok tagjaival szemben. Így a genderszemlélet elsajátítása a képzés során egyben keresztérezékenyítésként is szolgál. Nagyon fontos annak tudatosítása, hogy a hátrányos megkülönböztetés és kirekesztés mechanizmusa hasonló alapú, és hasonlóan működik minden érintett társadalmi csoport esetében, és hogy nem hiteles úgy küzdeni valamely hátrányos helyzetű csoport jogaiért és esélyegyenlőségéért, hogy közben egy másik csoporttal szemben az aktivista előítéleteket táplál (pl. melegjogi aktivista, de közben nőgyűlölő vagy rasszista). A továbbiakban a homofóbia és a heteronormativitás gender aspektusaira világítunk rá, azután gyakorlatokat mutatunk be, amelyekkel az önkéntesképzés során érzékenyíteni lehet a genderszempontra.

Genderelmélet dióhéjban

A Gender Studies, azaz a társadalmi nemek tudománya a feminizmus második hullámából nőtt ki Nyugat-Európában és Észak-Amerikában, a hatvanas és nyolcvanas évek között. A feminizmus a XIX. század második fele óta jelentős és irányadó mozgalom a nők társadalmi, jogi és gazdasági helyzetének előremozdításában, a nemek közti egyenlőség elérésében; a mozgalomnak Magyarországon is több szakasza volt a XX. század eleje óta. A szocializmus időszakában az az ideológia uralkodott, miszerint a női „emancipáció” a nők munkába állásán keresztül valósítható meg. A rendszerváltás után a volt szocialista országokban, köztük Magyarországon is elkezdtek foglalkozni a társadalomtudósok a nők helyzetével (miután az korántsem volt egyenlő a férfiakéval), a hátrányos megkülönböztetéssel az élet minden területén, a nők elleni egyéni és rendszerszintű elnyomással és erőszakkal. A társadalmi nemek tudománya fokozatosan teret nyer a felsőoktatási és kutatási intézményekben, de ellentétben azokkal az országokkal, régiókkal, ahol a feminizmus és a gendertudomány nagyobb múlttal és erősebb mozgalmi bázissal rendelkezik, a közép-kelet-európai régióban az intézményes ellenállás a mai napig sok helyen erős. Ennek ellenére sokan foglalkoznak gendertudománnyal, így az oktatás területén is sok elméleti és empirikus tudás áll rendelkezésünkre ahhoz, hogy megértsük, hogyan és miért különbözik a lányok/nők és fiúk/férfiak helyzete az oktatásban, hogyan zajlik a nemi szocializáció, milyen esélyeket ad a nemeknek az iskolázás stb.

Fontos először is tisztázni, mit értünk biológiai nemen (angolul: sex) és társadalmi nemen (angolul: gender), szexuális irányultságon és nemi identitáson ahhoz, hogy meg-

¹ A módszereket és gyakorlatokat egy külön mellékelt dokumentumban találod.

értsük, hogyan zajlik a genderszocializáció és hogyan függ össze a heteronormatívtól eltérő szexualitások társadalmi megkülönböztetésével, kirekesztésével. A biológiai nem azon testi tulajdonságok összessége, amelyek születéskor és a testi fejlődés különböző szakaszaiban fiziológiailag meghatározzák az ember nemét (elsődleges és másodlagos nemi jelleg, nemi hormonok, kromoszómák). Ezzel kapcsolatban fel kell hívni a figyelmet az emberi test rendkívüli változatosságára, arra, hogy a női és a férfi test között sokkal több hasonlóság van, mint különbség, valamint arra, hogy nem mindenki születik egyértelmű biológiai jegyekkel (interszexuálisok), illetve hogy nem mindenki olyan neműnek érzi magát, mint amilyen testbe született (transzneműek).

A társadalmi nem (gender) kialakulása már a születés előtt elkezdődő nemi szocializáció eredménye.² A nőiesnek, illetve férfiasnak tekintett külső-belső tulajdonságok, viselkedésformák, gondolkodásformák, érzelmek, tevékenységek, szükségletek, szerepek stb. nem állandók, hanem történelmi koronként, földrajzi elhelyezkedéstől, gazdasági-társadalmi rendszertől függően rendkívül változatosak és folyamatosan változnak. A nemi szocializáció során a gyerekek megtanulják a családjuktól, az iskolában, a játszótéren, a médiából stb., milyen társadalmi nemi elvárásoknak megfelelően kell viselkedniük ahhoz, hogy az adott társadalmi közegben felismerhetően nőként vagy férfiként éljenek. A nemi szocializáció egyébként nem fejeződik be a biológiai felnőtté válással, hanem az emberek egész életében folytatódik, de a gyermek- és fiatalkor nagyon fontos időszak a nemi szocializációban.

A heteronormatív világkép szerint az emberiség két nemre, nőre és férfira oszlik, és a nők és férfiak alapvetően heteroszexuálisak. Eszerint a biológiai nemből következik a társadalmi nem, és abból a szexuális irányultság. A heteroszexualitás normaként jelenik meg, és minden más szexuális irányultság a normától való eltérésként (devianciaként, bűnként, betegségként) értelmeződik és az adott társadalmi rendszer ideológiáinak megfelelően szankcionálódik (kezdve a halálbüntetéstől a verbális/fizikai zaklatáson keresztül a jogegyenlőtlenségig). Hasonlóan, a nő/férfi kettősségtől eltérő nemi identitások (transzneműség) és fiziológiai különbségek (interszexualitás) is a normától való eltérésnek számítanak. Ez a világkép annak ellenére nagyon erősen nyilvánul meg a társadalmi berendezkedés minden szintjén (politikai-jogi rendszer, állami intézményrend-

² A szülők általában már a magzat nemét fontosnak tartják. Vannak kutatások, amelyek arról számolnak be, hogy másként írják le a fiú és lánymagzatokat az anyák, és mások is, pl. a fiúmagzatokat „aktívabbnak” tartják, a lányokat meg „bújósna”.

szer, vallások, társadalmi csoportok egymáshoz való viszonya, individuális életmódok, preferenciák, meggyőződések, tevékenységek, szerepek), hogy az emberek szexualitása és társadalmi nemi identitása nem állandó, nem kötött, hanem sokféle, akár egy adott egyén élete során is változó lehet. A szexuális és nemi identitásbeli változatosság már a heteroszexualitáson belül is jelen van. A heteronormativitás valójában csak egy bizonyos, szűken definiált heteroszexualitást és genderidentitást tekint normának, nevezetesen az adott kultúrában sztereotipikusan férfiasnak, illetve nőiesnek tekintett megjelenéssel, viselkedéssel és tulajdonságokkal bíró férfi és nő által alkotott monogám, hosszú távú párkapcsolatot (lehetőleg házasság formájában), amelyben a szexualitás kívánatos és elvárt formája a férfi nemi szerv behatolása a női nemi szervbe, elsődleges célja pedig az utódok nemzése.

A társadalmi nemi szocializáció egyik legfontosabb színtere az iskola. Sok kutatás vizsgálta már középiskolás diákok körében, hogy hogyan konstruálódik a tizenévesek nemi identitása (maszkulinitása, illetve femininitása) és szexuális irányultsága, valamint kortársai nemi identitásához és szexuális irányultságához való viszonya. Más kutatások azt vizsgálták, hogyan konstruálja az iskola mint intézmény és a pedagógusok, valamint a rejtett tanterv a diákok nemi identitását és szexuális irányultságát. E kutatások eredményei egybehangzóan azt mutatják, hogy az iskola egy nagyon szigorúan heteronormatív közeg, mélyen rögzült, hagyományos nemi szerepre vonatkozó elképzelésekkel, ahol a nemek kiegyensúlyozott reprezentációja, a nemek közti egyenlőség, valamint a szexuális sokféleség elfogadása nem valósul meg, sem a tananyagok és tantervek, sem a pedagógusok által a hivatalos tantervben előírtakon kívül átadott tudásanyag, sem a pedagógus-diák és a diák-diák interakciók szintjén. Ebben a heteronormatív közegben nemcsak a tanárok, de a tanulók is erősen monitorozzák egymás normakövetését, és a legkisebb olyan normaáthágásra is, ami a nőiesség/férfiasság szűkre szabott, a hagyományos nemi szerepfelfogáson alapuló kereteit átlépi, erősen reagálnak. A nemi szerepekkel és szexualitással kapcsolatos normáknak, illetve azok felállításának és a nekik való megfelelésnek vagy elutasításnak, megkérdőjelezésnek persze kiemelten fontos szerepe van ebben az életszakaszban, amikor az identitáskeresés hangsúlyosan van jelen a legtöbb fiatal mindennapi életében.

Gyakran számolnak be óratartóink arról, hogy az adott osztályban a fiúk homofóbb módon nyilvánultak meg, vagy hogy a lányok elfogadóbbak voltak a melegség témájával és az LMFT emberekkel kapcsolatban. Felületes és megalapozatlan lenne ezt

valamiféle esszencialista elmélettel magyarázni, miszerint „a” lányok/fiúk ilyen-olyan természetűek. Ehelyett arról van szó, hogy – a férfiktól elvárt társadalmi normák miatt, tehát a „férfias” viselkedésnek, megjelenésnek az adott korban, földrajzi helyen, szocio-ökonómiai-politikai rendszerben társadalmilag szabályozott rendjéből eredően – a tizenéves heteroszexuális fiúk maszkulin identitásfejlődése meglehetősen törékeny, sérülékeny, szigorúbb normakövetést követel meg, mint a lányoké. Amelyik fiú – akár csak egyetlen megnyilvánulásával – „kilóg” ezekből a szigorú férfiasságra vonatkozó normákból (amelyek mindig alapvetően heteroszexuálisnak tekintik a férfit), az nemcsak a saját társadalmilag konstruált heteromaszkulinitását kérdőjelezi meg, hanem a környezetében lévő többi fiúét is elbizonytalanítja. Amikor ilyen normaszegés történik, az ezt érzékelő fiúk azonnal reagálnak és megbélyegzik a normaszegőt, amivel határt húznak saját maguk és a normaszegő közé, megerősítve ezzel saját identitásukat. Amikor fiúk „lebuziznak” egy fiút valamiért (általában viselkedése vagy kinézete miatt), akkor ezzel azt is deklarálják és megerősítik, hogy ők maguk heteroszexuálisak.

Az is jellemző, hogy az ilyen „lebuzizásokkal” a tizenéves fiúk általában olyan viselkedésre vagy megjelenésre reagálnak, ami a heteronormatív férfiideálhoz képest „femininnek”, „nőiesnek” minősül. A nemekkel kapcsolatos dichotóm szemlélet szerint minden vagy férfi, vagy női attribútum: ami nem férfias, az nőies, és fordítva. Ebben a szemléletben nem lehetséges, nem elfogadott az, hogy valami se nem „férfias”, se nem „nőies”, hanem semleges, vagy máshogyan, nem normatív módon „férfias”/„nőies”. A nő, a nőiség különböző megnyilvánulásai pedig egy heteroszexista társadalomban mindig alárendeltnek, alacsonyabb státusúnak minősülnek. Így ha egy fiú nem viselkedik vagy nem néz ki a társadalmi nemi normáknak megfelelően, akkor ő „nőiesen” viselkedik/néz ki, márpedig az alacsonyabb rendű/értékű, mint a „férfias” viselkedés/kinézet. Ez magyarázza, hogy a kamaszfiúk miért „buzizák” folyamatosan egymást – függetlenül a „lebuzított” fiú szexuális irányultságától. A „lebuzizással” és más homofób megnyilvánulásokkal nemcsak saját heteroszexuális identitásukat deklarálják és erősítik, hanem azt is, hogy ők férfiak: férfiasak, nem nőiesek.

Hogy a lányok ezt kevésbé, ritkábban, kevésbé agresszívan teszik, azt a társadalmi hierarchiában betöltött alacsonyabb státusuk magyarázza. A lányoknál többnyire nem minősül elítélendőnek, elutasítandónak – persze csak addig, amíg belefér a heterofemininitás normatív kereteibe –, ha egy lány „férfiasabban” viselkedik/jelenik meg. Az öltözködésnél maradvá, gondoljunk csak arra, hogy a lányoknál/nőknél a nad-

rág és más, eredetileg kizárólag férfiak által hordott ruhadarabok ma már teljesen elfogadott darabjai a női ruhatárnak, míg egy fiú/férfi, ha pl. szoknyát venne fel, jó eséllyel azonnal verbális, de akár fizikai zaklatás áldozatává válhatna más fiúk/férfiak részéről. Ez az ellentmondás a társadalmi hierarchiában betöltött pozíciókról és a hierarchia szintjei közötti mozgásról árulkodik: feljebb törekedni a hierarchiában elfogadott, illetve nők esetében legalábbis eltűrt dolog, lefelé törekedni viszont nem; a „férfiasan” viselkedő, vagyis határozott, kompetens, törekvő nők – persze csak a nőiség elfogadott kulturális keretein belül – elfogadottabbak, noha nem kedveltek. Férfiként tradicionálisan „nőiesnek” (tehát érzékenynek, empátikusnak, együttműködőnek) lenni viszont nem elfogadott, a férfi státusvesztésével jár, ezért társadalmilag erősebben szankcionált. És mivel, mint azt fentebb említettük, a heteronormatív világmépben a biológiai nem, a társadalmi nem és a szexuális irányultság egymásból következőnek van tekintve, ha egy férfi „nőies”, akkor nem lehet heteroszexuális, ezt pedig a heteronormatív szemlélettel rendelkező kortársak (és persze a társadalmi intézmények minden szinten) szankcionálják, sok esetben azzal, hogy „lebuzizák” és/vagy lelkileg, fizikailag bántalmazzák az illetőt.

A fentiek megértése segítheti az órátartót abban, hogy átlássa, mi történik, amikor homofób megnyilvánulásokat tapasztal az óráján, és fel tudjon készülni az ilyen megnyilvánulások megfelelő kezelésére, a pedagógiai pillanatok (amikor tanítani lehet erről valamit a diákoknak) kihasználására. A hétköznapi (hetero)szexista megnyilvánulások gyakran rutinszerűen, gondolkodás nélkül hangzanak el, akár MM-órák alatt is, ezért fontos, hogy az órátartók fel legyenek készítve arra, hogy ezekre megfelelő módon reagáljanak, ugyanúgy, ahogy reagálni kell az órán a homofób vagy rasszista és egyéb kirekesztő megnyilvánulásokra is, és fel kell hívni a figyelmet, hogy az ilyen megnyilvánulások diszkriminatívak, kirekesztőek, sértőek.

Az LMBTQIA és bizonytalan orientációjú vagy identitású diákok mint rizikócsoport

Sok meleg, leszbikus, biszexuális, transznemű, queer, interszexuális, aszexuális és bizonytalan, önmagában kérdéseket megfogalmazó diák jól érzi magát a bőrében, boldog és egészséges életet él. Mégis számos nehézséggel kell szembenézniük már igen fiatal korukban, amint megpróbálják meghatározni szexuális irányultságukat vagy nemi identitásukat.

Kultúránk erősen homofób, így ezek a fiatalok gyakran találkoznak elutasítással otthon és az iskolában, szóban bántalmazzák őket, és társaik elfordulnak tőlük. E nyomás miatt sok meleg fiatal elszigetelődik a társaitól és rizikós viselkedésekbe menekül.

Az egészségrombolás gyakran segélykiáltás, gyakran pedig megpróbálja oldani a feszültséget, amely ezekben a vívódó fiatalokban felhalmazódik. A pedagógusoknak olyan környezetet kell teremteniük, ahol minden diák biztonságban érezheti magát. Ez természetesen vonatkozik azokra a diákokra is, akik éppen most ébrednek rá, hogy meleg, leszbikus, biszexuális, transzneműek, queerek, interszexuálisok vagy aszexuálisok, vagy akiknek valamelyik szülőjük vagy családtagjuk tartozik ezen csoportok valamelyikébe.

Felmérések szerint a meleg diákok esetében

- › négyszer nagyobb az öngyilkosság veszélye;
- › ötször akkora a valószínűsége, hogy otthagyják az iskolát, mert nem érzik ott biztonságban magukat;
- › több mint négyszer akkora a veszély, hogy az iskolában fenyegetik vagy bántalmazzák őket.
- › kétszeres az alkohol, a dohány, a marihuána és más inhaláns drogok fogyasztásának veszélye.

A kutatások azt mutatják, hogy a meleg fiataloknak nagy szükségük van a támogatásra az iskola területén. Egy iskolapszichológusok körében végzett kutatás szerint

- › az iskola nem nyújt elég segítséget a homoszexuális fiataloknak;
- › a homoszexuális diákok a többiekénél gyakrabban érzik magukat magányosnak és elutasítottak;
- › a tanárok egy része érezhető előítéletekkel viseltetik a homoszexuális diákok iránt.

Mindez hangsúlyozza a pedagógusok felelősségét abban, hogy

- › olyan iskolai környezetet teremtsenek, amely minden diák számára biztonságos;
- › megértessék a gyerekekkel, hogy a csúfolódás bántó és komoly lelki károkat okoz;
- › szembeszálljanak azokkal a mítoszokkal és sztereotípiákkal, amelyek fenntartják a negatív előítéleteket.

Hogyan válaszoljunk az indiszkrét kérdésekre?

Ha a melegről beszélünk, nem kell feltétlenül a szexről beszélnünk. Az egyenlő jogokért való küzdelem, a meleg történelme, a megkülönböztetés és az őket sújtó előítéletek olyan témák, amelyeknek semmi köze a szexhez.

Előfordulhat, hogy a diákok személyes vagy indiszkrét kérdéseket tesznek fel valamilyen szexuális gyakorlattal kapcsolatban, mert tényleg érdekli őket a téma. Az ilyen kérdéseknél fontos megállapítani: valójában mit akar a diák megtudni.

Vannak megfelelő válaszok a szexszel kapcsolatos kérdésekre, anélkül hogy személyes szexuális gyakorlatunkat leírnánk. Nem kell feltétlenül elzárkózni attól, hogy szexszel kapcsolatos kérdésekre válaszoljunk, mert sok esetben ez a diákokat valóban érdekli. Általában minél fiatalabb gyerekekkel beszélgetünk, annál kíváncsibbak arra, mit csinálnak a meleg és a leszbikusok az ágyban. A középiskolás korosztálynál megpróbálhatjuk bevonni őket a válaszadásba. A tizenéveseknek általában sok (és gyakran téves) információjuk van a szexről, de nincs sok alkalmuk ezekről beszélni. Ritkán fordul elő, hogy felnőtt ismerőseik nyíltan és őszintén beszélnek velük a szexről. A mienkéhez hasonló órák jó alkalmat kínálhatnak nekik, hogy tabunak tekintett kérdéseket föltegyenek. Nekünk az a feladatunk, hogy minél őszintébben és nyíltabban, de a diákok szintjének megfelelően válaszoljunk a kérdésekre.

- › Ne féljünk közölni a diákokkal, ha egy kérdés nem alkalmas az órán való megvitatásra, vagy úgy érezzük, túl személyeskedő, nem tartja tiszteletbe a határainkat.
- › Állapítsuk meg, mit akar a diák megtudni. Minden kérdés mögött ott van egy másik kérdés!

A személyes kérdéseknek is több fajtája van.

1. Provokatív kérdések

A diákok néha azért tesznek fel indiszkrét kérdéseket, hogy zavarba hozzák az órátartót vagy felháborítsák az osztálytársaikat. A válaszban használjuk a korrekt kifejezéseket, és fogalmazzuk át a kérdést szalonképpé. Pl. *Na és mit csinálnak a buzik az ágyban?*

A meleg, leszbikus és biszexuálisok ugyanúgy fejezik ki az érzelmeiket, testi vágyaikat, mint más emberek. Nagyon változatos és sokféle módja van lelki és testi vonzalmak kifejezésének. Mindenki másképp csinálja. :)

2. Információkérő kérdések

Lehet, hogy a diák tényleg kíváncsi valamire, amit nem tud. Pl. *Hogyan lehet a melegeknek és leszbikusoknak gyereke?*

Egy lehetséges válasz: A melegeknek és leszbikusoknak, akár csak a heteroszexuálisoknak, többféleképpen lehet gyereke. Vannak, akik örökbe fogadnak, másoknak saját gyerekeik van, ismét másoknak nevelt gyerekeik. A leszbikusok között vannak, akik mesterséges megtermékenyítés útján vállalnak gyereket.

3. Segélykérő kérdések

Előfordulhat, hogy egy diák olyan kérdést tesz fel, amely arra utal, hogy valaki súlyos válságban van. Ilyenkor biztosítsuk arról, hogy tudunk neki segíteni abban, hová fordulhat. Ilyen kérdés lehet: *Azt hallottam, hogy a leszbikus lányok meg akarják ölni magukat. Ismerek egy lányt, aki sokat gondol az öngyilkosságra. Ez azt jelenti, hogy tényleg meg akarja ölni magát?*

Az egyik lehetséges válasz: Sok mindent jelenthet, ha valaki öngyilkosságra gondol. De van egy segélyszolgálat, amit az ismerősöd felhívhat, ha bajban van, és óra után tudok mondani még néhány helyet, ahová fordulhat.

Persze arra is gondolni kell, hogy a diák esetleg nem az ismerőséről beszél, hanem saját magának kér segítséget.

4. Személyes meggyőződésre vonatkozó kérdések

A diákok kíváncsiak lehetnek, hogy az órátartó hogyan vélekedik bizonyos kérdésekről. Ha személyes véleményünket mondjuk, mindig hangsúlyozzuk ki, hogy ez csak egy lehetséges vélemény. Mielőtt elhatároznák magukat, hallgassanak meg más véleményeket is. Pl. *Maga szerint nem undorítóak a buzik? Mind olyan gusztustalan cuccokban járnak!*

Erre válaszolhatunk a következőképpen: Ez eléggé olyan, mint azok a sztereotípiák, hogy egy adott csoportban mindenki ugyanúgy öltözik vagy viselkedik. Fontos, hogy meglássuk a különbséget a sztereotípiák és a tények között. Ne feledjétek: az LMBTQIA emberek érzéseit ugyanúgy tiszteletben kell tartani, mint bárki másét.

Nem kell minden kérdésre tudnunk a választ:

Erre most nem tudok válaszolni, de utána fogok nézni.

Vagy: Majd megadok egy telefonszámot (elérhetőséget), ahol értenek az ilyesmihez, és meg tudják neked mondani.

Soha ne beszéljünk a diákok előtt saját szexuális gyakorlatunkról. Az erre vonatkozó kérdésre válaszolhatunk például így:

Amikor az ember belép egy kapcsolatba – akár meleg, akár heteroszexuális kapcsolatba –, ajánlatos, hogy megbeszélje a partnerével, mi az, ami neki jólesik vagy örömet okoz. Én is így tettem. A részletekbe nem avatnám be a csoportot.

Ne felejtse el!

Amikor a meleg, leszbikus, biszexuális, transznemű, queer, interszexuális és aszexuális emberekről beszélünk, akkor egy olyan közösség tagjairól van szó, akik különböző módokon vesznek részt a társadalom életében, akiknek természetesen vannak szexuális szokásaik, preferenciáik, de életük jelentős részében nem a szexszel foglalkoznak, csak úgy, mint a heteroszexuális emberek. Vannak köztük művészek, írók, előadóművészek, tanárok, ápolónők, autószerelők, politikusok és sportolók – hogy csak néhány foglalkozást említsünk. Ha arról beszélünk, hogy az LMBTQIA emberek részei egy-egy tágabb közösségnek, ezzel segítünk biztonságos környezetet teremteni a számukra és megtanítani diákjainkat a sokféleség tiszteletére.

Ellenállások és támadások kezelésének módjai

Az ellenállások és támadások részei lehetnek az óráknak, sőt a legtöbbször részei is, bár esetleg csak nagyon enyhe formában (pl. passzivitásként).

Fontos alapelvek ezek kezeléséhez:

- ▶ Őrizd meg a *nyugalmad*, figyelj az érzelmeidre, de lépj túl rajtuk (készülj az ilyen helyzetekre);
- ▶ lásd, hogy nem személyesen ellened irányul az ellenállás, támadás, *ne vedd személyesen magadra*, mert az megbéníthat (ez más, mint amikor a kommunikációban magadra veszed a támadást, ami néha jó reakció lehet, pl.: „Én utálok a melegeket!” „minket utálsz?”);
- ▶ próbáld meglátni a *mélyebb okát*, amely gyakran társadalmi, és a reakcióid is ehhez szabod;

- › nem kell minden támadást és ellenállást figyelembe venni;
- › a cél nem a támadó vagy ellenséges tanulókkal való vita, az ő meggyőzésük, hanem inkább *a csoport többi tagjának megszólítása*;
- › *ne menj bele ideológiai vitákba.*

Az utóbbi időben a **szélsőjobboldali ideológia** teret nyer a fiatalok között. Fontos látni ennek hátterét. A radikális jobboldali ideológia egy olyan politikai megközelítésmód, amely megkérdőjelezi az emberi jogok szerepét, és szembehelyezkedik a plurális és demokratikus társadalmi berendezkedés alapelveivel. Ez az ideológia egy homogén társadalom képét alakítja ki és kommunikálja, amelyben bizonyos társadalmi csoportok veszélyesként jelennek meg: a romantikusan felépített és érzékelt nemzeti egység megbontóiként. A hazai helyzet specifikumai ezen a területen továbbá, hogy ilyen társadalmi csoport a „melegek” („buzik”) is, sokszor az emberi jogok diskurzusát használva kommunikálnak a szélsőjobb politikusai (pl. Európai jogokat Európa közepén kampányszöveg), és hogy ez az ideológia jelenik meg az új, lázadó, radikális ideológiaként a mainstreamként értelmezett liberálissal szemben. Így ez vonzó lesz a fiatalok számára, akik közül többen elkötelezettebbek lesznek ennek a radikális megközelítésnek. Ez ráadásul sokszor identitáskategóriává is válik számukra, amit fenyegetve érezhetnek, ha az ideológiát támadják meg.

Ami fontos ebben a helyzetben, hogy elsősorban **a többi diák felé indirekt módon kommunikáljuk egy ilyen ideológia problematikusságát** – anélkül hogy belemennénk a direkt vitába az érintett, szélsőjobboldali fiatallal/fiatalokkal. Fontos tényező ehhez kapcsolódóan, hogy felmutassuk a társadalmi diverzitást mint társadalomépítő tényezőt és azt, hogy ez nem jelent fenyegetést egy elképzelt nemzeti egységgel szemben.

Sohasem tudjuk pontosan, mi is rejtőzhet egy-egy ellenálló megnyilatkozás hátterében, ezt se felejtse el. Egyik órán például egy tanuló sok kifejezetten ellenséges kérdést tett fel. Az óra után a tanára elmondta, hogy az apukája nemrég hagyta ott a családját egy férfi miatt, és ezt nehezen dolgozza fel a fiatal. Érdemes figyelni arra, hogy a támadás mögött észrevegyük (amennyire lehet) a diák sebzettségét, érzékenységét stb. Nem jó letorkolni épp ezért az ellenségesnek tűnő diákokot, sőt a higgadt, megértő válasz továbblendítheti a kommunikációt. Külön dokumentumban van egy táblázat, amiben néhány **egyszerűbb ellenállásformát** és lehetséges **reakciókat** találsz.

Gyakran feltett kérdések szexuális orientációval/nemi identitással kapcsolatban:

1. Mitől lesz valaki meleg? Mi az „oka” a homoszexualitásnak?

Számos elmélet létezik a homoszexualitás eredetéről. Ezek különböző okokat találnak a szexuális irányultság mögött, a génektől vagy veleszületett hormonális tényezőktől a korai gyermekkori hatásokig. Sok tudós egyetért azonban abban, hogy a legtöbb ember szexuális irányultsága kisgyermekkorban alakul ki, biológiai, pszichológiai és társadalmi tényezők bonyolult összhatásának következtében. Fontos hangsúlyozni, hogy emberi jogi szempontból teljesen mindegy, mi okozza a homoszexualitást, a lényeg az, hogy szexuális irányultságától függetlenül minden embert azonos jogok és egyenlő bánásmód illetnek meg.

A szexuális irányultság azt jelenti, hogy az illető személy hosszan tartó érzelmi, romantikus vagy szexuális vonzalmat érez egy adott nem tagjai iránt. Általában három alapvető szexuális irányultságot különítenek el: a homoszexuális, heteroszexuális és biszexuális irányultságot, ám a szexuális irányultság ennél összetettebb is lehet, és az életút során változhat.

A szexuális irányultság különbözik a szexuális viselkedéstől, mert elsősorban az érzelmekre és az önmeghatározásra vonatkozik. Nem minden ember szexuális viselkedésében fejeződik ki a szexuális irányultsága.

2. Meg lehet valakiről mondani a külseje alapján, hogy milyen a szexuális irányultsága?

Az LMBTQIA emberek semmivel sem könnyebben azonosíthatók be a külsejük alapján, mint a heteroszexuális emberek. A homoszexualitás nem egy embertípusra korlátozódik. Az LMBTQIA emberek minden korcsoportban, kultúrában, etnikumban, vallásban és nemzetiségben, minden foglalkozásban megtalálhatók, és a világ minden táján élnek. Előfordul, hogy bizonyos szexuális (és egyéb) közösségekbe tartozó emberek öltözködésükben, megjelenésükben bizonyos stílusjegyeket, eszközöket használnak, elsősorban azért, hogy egymást könnyebben felismerjék. Ez olyan, mint például a különböző zenei stílusokat kedvelő fiatalok speciális öltözködése.

3. Befolyásolhatja-e egy meleg felnőtt egy gyerek szexuális beállítódását?

A meleg, lesbikus és biszexuális felnőttek nem befolyásolják a gyerekek szexuális orientációját. Ne feledjük, a legtöbb meleget heteroszexuális szülők nevelték föl, mégis eltérő lett az irányultságuk.

Ha pozitív szerepmodelleket mutatunk a gyerekeknek, nyitottak és toleránsak vagyunk, akkor megtanítjuk őket, hogy a szexuális beállítódás a szexualitásnak csak egy része, és hogy minden ember, szexuális beállítódásától, bőrszínétől, kultúrájától, nemétől, korától és képességeitől függetlenül tiszteletet érdemel.

4. Megválaszthatják az emberek, hogy melegek lesznek, vagy heteroszexuálisok?

Ez a kérdés a szexuális irányultság és a szexuális viselkedés különbségére vonatkozik. Mint az 1. kérdésre adott válaszban leírtuk, a szexuális irányultságot nem választja az ember, hanem ez szexualitásának szerves része. Irányultságtól függetlenül azonban az egyén megválaszthatja, hogy orientációját hogyan fejezze ki a viselkedésével. Például egy heteroszexuális nő azzal fejezheti ki szexuális irányultságát, hogy férjhez megy. Egy meleg férfi vagy egy lesbikus nő hasonló módon kifejezheti irányultságát azzal, hogy párkapcsolatot létesít valakivel, aki vele azonos nemű.

Úgy is megközelíthetjük ezt a kérdést, hogy megkérdezzük a diákokat: szerintük a nem melegek választják-e az identitásukat. „Honnan tudod, hogy heteroszexuális vagy?” A válasz valószínűleg olyasmi lesz, hogy „Persze hogy nem választjuk, így születünk!” Itt kihangsúlyozhatjuk, hogy sok meleg és lesbikus ugyanígy érez.

Ugyanakkor vannak olyan emberek, akik a szexuális irányultságukat folyékonyak, változónak élik meg, és esetleg döntéseket hoznak azzal kapcsolatban, hogy kivel létesítenek intim kapcsolatokat, például egy biszexuális nő lehet, hogy úgy dönt élete egy pontján, hogy ő mostantól kezdve csak nőkkel szeretne intim kapcsolatokat, vagy egy házaspár elvál, és csak férfikkal éli meg az intimitást a továbbiakban. És még számos variáció lehetséges.

Fontos kiemelni, hogy az, hogy valaki választásnak éli meg a szexuális irányultságát vagy nemi identitását, vagy úgy érzi, úgy született, „nem tehet róla”, az leginkább az ő egyéni identitásának kialakításában lényeges, ettől függetlenül minden embert azonos jogok és egyenlő bánásmód illetnek meg.

5. A meleg és lesbikus kapcsolatokban az egyik a „férj”, a másik meg a „feleség”?

A meleg és lesbikus párkapcsolatai ugyanúgy működnek, mint bárki másé. Ez a kérdés nemi szerepekkel kapcsolatos sztereotípiákból indul ki, amelyek szerint bizonyos viselkedésformák csak nőknek, mások pedig csak férfiaknak „valók”. De ha két ember együtt él, nemtől függetlenül fel kell osztaniuk egymás közt a feladatokat. Nem azt kell

nézni, hogy valami „női munka” vagy „férfimunka” a hagyományos kulturális elvárások szerint, hanem hogy ki mit tud és szeret jobban csinálni.

Ez a kérdés arra is vonatkozhat, hogy a szexuális életben van-e szerepmegosztás a meleg és lesbikus kapcsolatokban. Erre azt válaszolhatjuk, hogy az intimitáshoz és a kapcsolat elmélyítéséhez hozzátartozik, hogy a partnerek felfedezzék, milyen szexuális tevékenységek okoznak örömet mindkettőjüknek, és ebbe beletartozhat például bizonyos szerepek eljátszása is. Ez áll a heteroszexuális és homoszexuális kapcsolatokra egyaránt.

6. Létezik a lesbikusok és a meleg férfiak között boldog, tartós párkapcsolat?

A társadalmi elutasítás komoly teher egy párkapcsolatnak. Sokan nem merik vállalni a kapcsolatukat a barátaik, lakótársaik vagy szüleik előtt. Mégis sok tartós párkapcsolat van, és ahogy egyre könnyebb nyíltan melegnek lenni, úgy lesz egyre több ilyen. A lesbikus és meleg párok gyakran esküvőhöz vagy eljegyzéshez hasonló ünnepléssel fejezik ki összetartozásukat. Ezek jogilag nem elismert szertartások, mégis formalizálják a kapcsolatot és lehetőséget adnak a párnak, hogy barátaikkal és családjukkal együtt ünnepeljék meg együttélésüket. Vannak meleg és lesbikus párok, akik gyerekeket is vállalnak. Ugyanúgy, mint a heteroszexuális embereknél, elsősorban az egyén aktuális életrésztől, igényeitől, vágyaitól, lehetőségeitől függ, hogy tartós párkapcsolatot létesít-e vagy sem.

7. Igaz, hogy a legtöbb cukrosbácsi meleg?

Gyakori téveszme, hogy a meleg férfiak szexuálisan molesztálják a kislányokat. A statisztikák azt mutatják, hogy a molesztálók többsége heteroszexuális férfi, mégpedig olyan, aki jól ismeri a gyereket, családtagja vagy ismerőse. Valójában a fiatal lányokat és a nőket molesztálják, zaklatják és erőszakolják meg legtöbbször heteroszexuális férfiak – csak erről sokkal kevesebbszer kapuk hírt, mint ahányszor megtörténik.

8. Betegség-e a homoszexualitás?

A homoszexualitás nem betegség. A történelem során sokszor és sok helyen tartották annak, de ez a felfogás fokozatosan háttérbe szorul, amióta egyre nyitottabbak és sokszínűbbek a társadalmak, és csak egyes csoportokban és előítéletes emberek gondolkodásában él tovább.

9. *Azért lesznek az emberek melegek vagy leszbikusok, mert nem találnak megfelelő ellenkező nemű partnert?*

Az emberek életük különböző szakaszaiban érezhetnek rá az azonos neműek iránti vonzalmukra. A heteroszexuális párkapcsolatokban előfordul erőszak, csalódás, kiábrándulás, de ettől még a heteroszexuális emberek heteroszexuálisok maradnak, a szexuális irányultságnak nem csak érzelmi összetevői vannak, ezért érzelmi okokból ez nem változik meg. A heteronormatív társadalmi elvárások szerint mindenki heteroszexuális férfinak vagy nőnek van tekintve, amíg ki nem derül, hogy nem az. Mivel nagyon erős ez a társadalmi nyomás, sokszor hosszú időbe telik, míg valaki felismeri és elfogadja nem heteroszexuális irányultságát, és van, amikor egy rosszul működő párkapcsolat vagy negatív szexuális élmények „segítenek” ennek felismerésében. De ez nem azt jelenti, hogy a nem megfelelő ellenkező nemű partner hiánya miatt valakinek megváltozna a szexuális irányultsága vagy nemi identitása.

10. *A meleg férfiak nők akarnak lenni, a leszbikus nők pedig férfiak?*

Nem. Azokat az embereket, akik meg szeretnék változtatni a nemüket, közös szóval transzneműeknek mondjuk. Ez a kifejezés a nemi identitásra, nem a szexuális irányultságra utal.

11. *Hogyan reagálnak a családok, ha kiderül, hogy valamelyik családtag LMBTQIA?*

Ez családonként változik. Néhány család számára nem jelent problémát, hogy van közöttük olyan, aki nem heteroszexuális vagy nem azonosul a biológiai nemével. Másoknak téves elképzeléseik, előítéleteik vannak a szexuális kisebbségekről, ezért felkavarja őket a hír, és az is előfordulhat, hogy megszakítanak minden kapcsolatot az LMBTQIA családtaggal, vagy pedig megpróbálják valamilyen módon elérni (pl. pszichológushoz küldik, megházasítják), hogy heteroszexuálissá váljon.

12. *De miért kérkednek vele?*

Egy heteroszexuális embernél nem tartják kérdésnek, ha kiteszi a hivatali íróasztalára a kedvese fényképét vagy társaságban a partneréről beszél. A valódi kérdés az: miért érzik sokan kérdésnek, ha egy meleg ember ugyanezt teszi. Ezenkívül miért nem „illő” egy azonos nemű párnak ugyanúgy kifejeznie egymás iránti érzelmeit, mint egy heteroszexuális párnak?

Megoszlanak a vélemények azt illetően, hogy egy pár mennyire fejezze ki szexualitását nyilvános helyen. De amikor például egy különmű pár szenvedélyesen csókolózik a buszon, az semmivel sem kevésbé explicit, mint azok az érzemnyilvánítások, amelyeket esetleg egy Meleg Méltóság Napi felvonuláson láthatunk.

13. *Ha egy fiú inkább lányokkal, illetve lányos játékokkal szeret játszani, vagy egy lány inkább fiúkkal, illetve fiús játékokkal, akkor az azt jelenti, hogy meleg?*

Az ilyesminek nem mindig van köze a szexuális irányultságához. Lehet, hogy ez csak egy szakasz a gyerek életében, vagy a nemi identitásával kísérletezik, és még sok más oka lehet. Ismerőseink között is vannak olyanok, akik gyerekkorukban megfelelték a nemi szerepelvárásoknak, és olyanok, akik nem, és ettől függetlenül melegek/leszbikusok.

Az ilyen kérdéseknél a gyerekek biztonságát kell szem előtt tartani. Meg kell akadályoznunk, hogy egy-egy gyerekeket a társaik kicsúfoljanak vagy megfenyegessenek, mert melegnek gondolják őket – akár igaz a feltételezésük, akár nem.

14. *Mikor mondhatjuk meg egy gyerekről, hogy meleg?*

Egy külső személy sohasem állapíthatja meg valakinek a szexuális irányultságát vagy nemi identitását, ez önmeghatározáson alapul. A külső jegyek önmagukban nem árulják el valakinek az irányultságát vagy identitását. A tanár dolga nem az, hogy a diák irányultságát vagy identitását megállapítsa, hanem hogy segítse a személyiségének kiteljesedését, és ugyanolyan biztonságos környezetet biztosítson számára, mint a többi diáknak.

15. *Mi az, hogy transznemű?*

Az emberek kb. három százaléka úgy érzi, hogy a biológiai neme nem felel meg a nemi identitásának, vagy pedig nem érzik úgy, hogy nemi identitásuk a férfi/nő kategóriák egyikébe lenne egyértelműen besorolható. Az ilyen érzések bármikor elkezdődhetnek, hároméves kortól a serdülőkorig. A legtöbb, magát transzneműnek érző fiatalöltözködése vagy viselkedése alapján nem lehet megkülönböztetni a társaitól.

16. *De a vallásom azt mondja, hogy a homoszexualitás bűn, tehát rossz!*

Jogunkban áll nem egyetérteni más emberek szexuális viselkedésével, mint ahogy politikai nézeteivel is, de a különbözőségüket tiszteletben kell tartanunk. Nem különböztet-

hetünk meg hátrányosan vagy bántalmazhatunk embereket pusztán azért, mert mások, mint mi.

Ezenkívül a tanároknak kötelességük biztonságos iskolai környezetet teremteni diákjaik számára. Ennek pedig része az, hogy ha homofób vagy transzfób megjegyzéseket hallanak a diákjaiktól, azokra azonnal és elutasítóan kell reagálni.

AZ ÓRATARTÓK FŐ FELADATAI

Próbáld meg legalább 15 perccel az óra előtt érkezni, hogy legyen időd megtalálni a termet és egyeztetni a másik órátartóval. Az óra után beszéljétek át a történeteket órátartó társaddal és a hospitálókkkal.

Ha le kell mondanod egy alkalmat az utolsó pillanatban, mindenképpen próbáld magad helyett keríteni valakit.

Légy nyitott minden kérdésre, és ezt add is tudtára a hallgatóságnak. Légy nyitott saját életeddel és tapasztalataiddal kapcsolatban. Nincs ostoba vagy túl személyes kérdés, de fenntartjuk a jogot, hogy megmondjuk, ha valamelyik kényelmetlenül érint minket, és nem szeretnénk rá válaszolni.

Legyenek általános információid az LMBTQIA közösségről (a közelmúlt eseményei, nevek, statisztikák stb.)

Az órára tanár bejöhethet, de jelezni kell neki az óra elején, hogy az órát mi tartjuk, tehát a fegyelmzésben és az óra vezetésben nem szeretnénk, ha részt venne.

A bemutatkozásba mindenképp foglald bele a következőket:

- › Röviden mutasd be az egyesületet és tevékenységét.
- › Írd fel a táblára az elérhetőségünket, illetve a Háttér-segélyvonal számát.
- › Hangsúlyozd, hogy nem általában az LMBTQIA emberek képviselőjében beszélünk, hanem a saját nevünkben.
- › Olyan fórumot szeretnénk teremteni, ahol bárki felteheti a melegséggel kapcsolatos kérdéseit.

Amit elvárunk tőled az órátartás során:

- › Tudd megfelelően kezelni az ellenséges megnyilvánulásokat, hogy ne mélyítsd el a konfliktust vagy idegenítsd el a diákokat vagy tanárokat.

- › Tartsd tiszteltben a jelenlevőket és minden kérdésüket, megjegyzésüket, véleményüket. Gondolj arra, hogy vannak, akik tudomásuk szerint még soha nem találkoztak LMBTQIA emberekkel.
- › Őszintén mondd meg, ha valamit nem tudsz.
- › Tudd kezelni az olyan hallgatóságot, amelyik nem nyitott a témára.
- › A mondandódat tudd hozzáigazítani a különböző típusú csoportokhoz.
- › Ne akarj minden kérdésre te válaszolni – hagyd érvényesülni a másik órátartót is.
- › Pozitív visszajelzésekkel bátorítsd a hallgatóságot (pl.: „Ez nagyon jó kérdés.”).
- › Tudd világosan és tömören megfogalmazni a mondanivalódat.
- › Lényegretörően és mindig a kérdésre válaszolj.
- › Próbáld meg megállapítani, húzódik-e a kérdés mögött egy másik kérdés.
- › Hangosan és tisztán beszélj, hogy mindenki hallja.
- › Létesíts szemkontaktust a hallgatósággal.
- › Érdemes a diákok közötti szabad vitának teret adni, majd a lényeges gondolataikat összefoglalni. A fiatalok gyakran kiválóan érvelnek.

Amit ne tegyél:

Őrizkedj a rasszista, korista, szexista, antiszemita és más előítéletes megjegyzésektől. Ne kritizáld az LMBTQIA közösségeket semmilyen szempontból.

Ne beszélj olyan intellektuális vagy elméleti szinten (személyes példák nélkül), hogy a közönség ne tudja követni.

A következő részben két sajátos iskolai közeget emelünk ki és írunk le (általános iskola, szakiskola), amelyben az utóbbi időben többször kaptunk meghívást, míg a múltban nem volt jellemző, hogy általános iskolába vagy szakiskolába mentünk volna. Fontos áttekinteni tehát, hogy mik ezeknek a terepeknek a sajátosságai.

ÁLTALÁNOS ISKOLÁSOK KÖZÖTT:

Ami fontos:

Közhelyszerű azt mondani, hogy az általános iskolás korosztályhoz tartozó gyerekek kisebbek, kevésbé érettek, másképp kell velük foglalkozni stb. Részben igaz a közhely, de érdemes vigyázni azzal, hogy túlságosan általánosítsuk az életkori sajátosságok kérdését. Sokféle korosztály, sokféle környezet és sokféle általános iskolás van, az „érettségük”

is nagyon különböző. Amire érdemes figyelni, hogy valóban más az általános iskolás közeg, mint a megszokottabb, ismerősebb középiskolai.

A gyerekek kevesebbet hallhattak, tapasztalhattak társadalmi kérdésekről, és kevésbé várják tőlük azt a fajta gondolkodásmódot, amit középiskolásoktól: absztrakció, a jelenségek elvont értelmezése, társadalmi kérdésvetések stb. A gyerekeknek sokkal több konkrét példára, mindennapi élethez kapcsolódó történetre van szükségük, és több cselekvésre, tevőleges feladatra. Fontos az egyszerű, érthető megfogalmazás, az érzelmi dimenzió és a személyes szempontok a pontos fogalmi magyarázatok helyett.

Amire figyeljünk:

- › Rövid, nem többszörösen összetett mondatokban fogalmazzunk.
- › Egyszerű megfogalmazások, idegen szavak és egyfajta „értelmiségi szókincs” mellőzése.
- › A társadalmi kérdések helyett a mindennapi és iskolai élet (annak mindennapjai egy LGBT ember életében) kerülhet előtérbe, de lehet utalni történelmi dimenziókra, hiszen ez már jelen van az általános iskolában is, a társadalom működésének kérdése azonban kevésbé.
- › A szexualitás kérdése jelen van, különösen már 7-8. osztályban, de másképp, mint a középiskolások között, könnyen tűnik vicces témának inkább.
- › Sok történet és sok feladat segít a diákok bevonódásában.

Módszerek, gyakorlatok:

Az olyan feladatok különösen jól működtethetők ebben a közegben, amelynek során a gyerekeknek cselekedniük kell: Rajzolja le! Gyűjtsétek össze! Rakjátok ki! Stb.

Bizonyos érzékenyítő gyakorlatok is jól működhetnek, különösen, ha a csúfolódás, címkézés kérdését vesszük elő (a címkés gyakorlatot át lehet formálni általános iskolás gyerekek számára például).

Nézhetünk gyakorlatokat a Kiskompassz-kötetből is, amelyek az emberi jogok, diszkrimináció témaköréről szólnak és kapcsolhatók a LGBT-témához.

SZAKISKOLÁBAN

Ami fontos:

A magyar iskolarendszer szelektivitása miatt a szakiskolába gyakran olyan tanulók kerülnek, akiknek nemcsak rosszabb iskolai eredményeik vannak, de társadalmi státusuk is alacsonyabb, a kulturális tőkájuk kevesebb és kevésbé is érik el őket társadalmi érzékenyítő programok, a kritikus gondolkodást segítő pedagógiai kezdeményezések. Azokban a szakmákban pedig, ahol többségében fiúk vannak, gyakran kialakul egy munkásosztálybeli férfiasság/férfiság kép, aminek része a buzizás, a buziság (mint nem a férfimodellnek megfelelő, lányos viselkedés) megbélyegzése. Fontos látnunk, hogy egy ilyen közegben a támadó, erőteljesen „buzizó” kommunikáció gyakran ennek a része, valamint azt is, hogy a feszültség nem feltétlenül csupán a szexuális orientációhoz kapcsolható, hanem a feltételezett és tényleges osztálykülönbségekhez is. A középosztálybeli illemen és normán túllépő kommunikációra kell felkészülnöd. A reakciók során a fiúk között különösen fontos a férfiság kérdésének felvetése, valamint az elnyomás más dimenzióinak megjelenése (amit sokszor megélnék ők maguk is).

Amire figyeljünk, ami segítség az óratervezésben, óratartásban:

- › Egyrészt mint LGBT emberek alacsonyabb státusúként jelenünk meg a fiatalok között, másrészt viszont „értelmiségiként”, óratartóként (tanári oldal) magasabb státusúként; ez a kettősség feszültségeket teremthet, ezért jó vele tisztában lennünk.
- › Kerüljük el az olyan magatartásformákat, amik erősítik ezt a státusbeli távolságot.
- › Legyünk nyitottak az esetlegesen a mi kommunikációs formánktól eltérő kommunikációra: nyílt kérdések, tabuszavak használata.
- › Ezek a fiatalok az iskolában nem szokták meg a gyakorlatokat, a vitát, a csoportmunkát; ne csodálkozzunk, ha nehezen vehető rá ilyesmire vagy ha nem működnek jól ilyen helyzetekben.
- › A hiteles, beszélgetésre hívó hozzáállás jobban működhet, mint bizonyos módszerek, ugyanakkor jó, ha valamit a kezükbe tudunk adni, ha vizuálisan is megjelenítünk témákat (film, kép stb.).
- › A tévhitek, más kérdések kiosztása, megbeszélése hasznos lehet.
- › Gyakran lehetnek tapasztalataik az elnyomásról a diákoknak, ezekre érdemes támaszkodni.

- › A gyakorlatok közül a Tegy egy lépést előre! például (egyszerűsége, kevés cselekvés-igénye miatt is) valószínűleg jól alkalmazható pont az elnyomás, egyenlőtlenség témájához.

HOGYAN KÉSZÍTSÜK ELŐ ÉS VEZESSÜK LE AZ ÓRÁT?

AZ ÓRA ELŐTT, AZ ÓRATERVEZÉS SORÁN

1. Informálódj a hallgatóságról:

- › Milyen korúak, neműek stb.?
- › Vannak-e már valamilyen információik a témában?
- › Milyenek lehetnek az attitűdjeik és elképzeléseik?
- › Érzik-e és hogyan, hogy ez a téma valamilyen szempontból kapcsolódik az életükhöz?
- › Mennyire nyitottak a sokféleségre és ezen belül az LMBTQIA-közösségekre?
- › Szembesültek-e már korábban LMBTQIA-témákkal az iskolában?

2. Ehhez a hallgatósághoz igazítsd, hogy mit mondasz el és hogyan saját magadról és az élményeidről.

- › Mi a közös bennetek? Vannak-e közös tapasztalataitok, tudásotok, attitűdjeitek, elképzeléseitek stb.?
- › Mit mondatsz vagy tehetsz, amivel már a legelején közösséget alakítasz ki köztük és önmagad közt?

FONTOS, HOGY NE ELLENSÉGES CSOPORTNAK LÁSD ŐKET, HANEM KÖZÖSSÉGET ÉREZZ VELÜK. Te is voltál középiskolás, egy középiskolai történet, amit az elején elmesélsz, például lehet közösségteremtő hatású.

3. Tisztázd magadban, mit szeretnél elérni az adott órán: mit értsen meg, gondoljon vagy tegyen a hallgatóság, miután kiment a teremből.

- › Azután elgondolkozhat az, hogyan tudnád ezt a célt elérni a bemutatkozásoddal és aztán azzal, ahogyan a kérdésekre válaszolsz.

4. Ismerd meg a fizikai körülményeket.

- › A helyszínek alkalmasnak kell lennie arra, hogy kapcsolatot teremts a hallgatósággal.
- › A hallgatóság tagjai egymáshoz viszonylag közel üljenek, ha lehet, körben.
- › Te a tanári asztal előtt állj vagy ülj, illetve ahol lehet, ülj be a körbe. A lehető legkisebb távolság legyen közted és a hallgatóság között, és legyetek azonos magasságban.

Fontos, hogy mindenki jól lásson és halljon téged.

AZ ÓRA ALATT

Természetes egyszerűséggel, nyitottsággal, kedvességgel köszöntsd a hallgatóságot.

A bemutatkozás után valószínűleg nem következnek rögtön kérdések. Ne ess pánikba, majd beindul a dolog. De az is lehet, hogy rögtön fontos kérdéseket kaptok, és borul az óratervedek. Ettől sem kell megijedni.

Az egész közönséget nézd! Figyelj oda, hogy mindenkinek a kérdéseit meghalld. Vannak, akik halkán beszélnek vagy nem emelik magasra a kezüket. Ha egyszerre többen jelentkeznek, jelezd, hogy mindegyiküket észrevetted, és jelentkezési sorrendben szólítsd fel őket.

FIGYELJ ODA! Minden kérdésnél fontos, hogy megértsd, miről szól.

- › Ismételd meg vagy fogalmazd át a kérdést. Ez két dologra is jó: egyrészt megbizonyosodhatsz arról, hogy jól értetted-e, másrészt azokhoz is eljut, akik esetleg nem hallották a kérdezőt.
- › Dicsérd meg a kérdezőt. („Ez jó kérdés!” „Nagyon fontos dolgot kérdeztél!”) Ez kifejezi tiszteletedet a kérdező iránt, és bátorítja a hallgatóság félénkebb tagjait a kérdezésre.
- › Tedd a kérdést az egész közönség számára relevánssá. („Biztosan sokan gondolkoztak már ezen” stb.) Így azt érezhetik, hogy közükhöz van a témához. Azt is említsd meg, ha ugyanez a kérdés benned is felmerült annak idején; ettől kevésbé érzik kínosan magukat.

Válaszolj a kérdésre!

- › Az egész közönséghez beszélj, ne csak a kérdezőhöz. Figyelj arra, hogy ne csak egy emberrel társalogj.

- › Arra válaszolj, amit kérdeztek. Állj ellen a kísértésnek, hogy mellékvágányra tereld a beszélgetést, vagy arrafelé, amiről te szeretnél beszélni. Figyelj oda magadra.
- › Megfelelő kifejezéseket használj. A nagy szavak és a szakkifejezések nem növelik a tekintélyedet, csak összezavarják a hallgatóságot. Ha olyan szlengszavakat vagy rövidítéseket használsz, amelyeket a hallgatóság esetleg nem ismer, mindig magyarázd meg őket.
- › Használj sok példát, anekdotát és történetet. Ezek világosabbá teszik a mondanivalódat, te pedig emberibbnek és elérhetőbbnek látszol.
- › Beszéd közben nézd a közönséget. A nemverbális visszajelzések nagyon fontosak, segítik a kommunikációt a csoporttal. Ráadásul ettől a csoport azt érzi, hogy beszélgetsz velük, nem órát tartasz.

Ügyesen kezeld a problémákat!

- › Ha valaki szitkozódik, ócsárolja a melegeket stb., hagyd beszélni. Előbb-utóbb félbe kell szakítanod: ekkor foglald össze, hogy szerinted mi volt a mondandója lényege, és alakítsd át kérdéssé.
- › Ha valaki nem hagyja szóhoz jutni a többieket, azzal nem sokat lehet kezdeni. Hívd fel a figyelmét arra, hogy másoknak is lehetnek kérdései, vagy hogy az óra után szívesen megbeszéled vele a kérdéseit.
- › Ha egy kérdés ellenségesnek, támadónak vagy egyszerűen csak ostobának tűnik, próbáld meg uralkodni magadon. Ha feldühödsz vagy kritizálsz, ezzel csak rontasz a dolgon. Tekintsd békésen a dolgokat. Állj hozzá úgy, hogy a másoknak is joga van az elképzeléseikhez, próbáld meg megállapítani az elképzelések eredetét, és ennek megfelelően válaszolj. Minden kérdést vegyél komolyan: ha ostobának hangzik, fogalmazd át úgy, hogy kezelhető legyen.

AZ ÓRA BEFEJEZÉSE

Egyértelműen zárd le a kérdés-válasz részt. Emlékeztess a hallgatóságot, hogy milyen telefonszámokon, internetes oldalakon, illetve könyvekből szerezhetnek bővebb információkat, és köszönd meg, hogy végighallgattak. Szükség esetén hívd fel a figyelmüket, hogy az óra után is szívesen válaszolsz a kérdéseikre.

Az óra után szánjatok a társaddal és a hospitálókkal időt arra, hogy megbeszélitek a történeteket.

- › Tekintsetek vissza, mit vártatok ettől a helyzettől: ahhoz képest milyen volt a közönség, milyenek voltak a kérdések és a helyszín?
- › Mi az, ami jól sikerült?
- › Mi az, amit legközelebb másképp szeretnétek csinálni?
- › Mennyire tudtatok együttműködni egymással?

Miről informáldj az óratartás előtt?

Mikor?

- › Tudd egészen biztosan, milyen napon, mikor lesz az óra, és hány perces lesz.
- › Legalább 15 perccel korábban érvéj oda.
- › Tudjátok azt, hogy mikor fejeződik be az óra. Hagyjatok egy kis időt, mielőtt elmennétek, hogy az egyéni kérdésekre válaszolni tudjatok.
- › Hagyjatok időt arra, hogy megbeszéljétek és értékeljétek az órát.

Hol?

- › Tudd, hogy pontosan hova kell menni és hogyan.
- › Együtt mentek a társaddal, vagy külön?
- › Tudd, hogy az épületen belül melyik termet kell keresni és hogy hívják a kapcsolattartó személyt.
- › Számítsd ki, hogy mennyi idő alatt érsz oda.

Kivel?

- › Szerezz információkat arról, kiknek fogsz beszélni, hogy felkészülhess esetleges speciális kérdésekre.
- › Próbáld meg illusztrációkat bevinni, mint pl. személyes fényképek, érdekes cikkek stb.

Hogyan?

- › Az óratervezés során beszéljétek meg a társaddal, ki fogja bemutatni a szervezetet, ki írja fel a neveket és a telefonszámokat a táblára, ki mondja el a bevezető mondatokat, és ki figyelj, hogy ki ne fussatok az időből.

- › Beszéljétek meg, ki milyen lelkiállapotban van, van-e olyan kérdés, amiről valamelyikőtöknek nehéz beszélni (és hogyan oldjátok meg, ha mégis felmerül), illetve mit tegyetek, ha a közönség passzív vagy ellenséges.

Az óra kezdése

1. Írjátok fel a két szervezet nevét és elérhetőségét, a Háttér-segélyvonal telefonszámát és fontos weboldalakat a táblára. Tegyetek ki szóróanyagokat, amiket az óra végén majd elvehetnek a diákok. Mivel a hallgatóság ül, legjobb, ha ti is ültök. De pl. ha van asztal a teremben, annak is neki lehet támaszkodni.

2. Az első beszélő mutassa be a szervezeteket és az MM-programot. Ez ne legyen több két percnél.

3. A második beszélő magyarázza el az óra menetét, és emelje ki az alábbi három dolgot:

- › Mindegyikünk a saját tapasztalatai alapján beszél és a saját véleményét mondja el. Nem a szervezetünk vagy az összes meleg, leszbikus, biszexuális, transznemű, queer, interszexuális és aszexuális véleményét képviseljük. A szexuális kisebbségek közösségeiben is nagyon sokféle ember van, akárcsak a heteroszexuálisok között.
- › Ne féljétek feltenni egyetlen kérdést sem, még ha cikinek, durvának tűnik is. Lehet, hogy másokat ugyanúgy foglalkoztat az a probléma. Mi nagyon szívesen megosztjuk veletek, amit tudunk.
- › Előfordulhat, hogy olyan szót vagy kifejezést használunk, amelyet nem ismertek. Ilyen esetben mindig szóljatok, és akkor elmagyarázzuk, mit jelent. Mi is megpróbáljuk előre megmagyarázni azokat a szavakat, amelyekről úgy gondoljuk, hogy nem mindenki ismeri.

Ezután az első beszélő bemutatkozik. Befejezőként ezt mondja: „Szívesen válaszolok a kérdéseitekre, miután a társam is bemutatkozott.” Ezután a második beszélő is bemutatkozik, és a végén megnyitja a teret a kérdéseknek.

4-5 perces bemutatkozás: mit érdemes belefoglalni?

A keresztneved, valamennyi háttérinformáció magadról, hol élsz, van-e partnered, van-e gyereked, mióta vállalod fel magad nyilvánosan (ha felvállalod), hogyan viszonyul

a családod a melegségedhez, egy rész az élettörténetedből. Az élettörténet nagyon jó arra, hogy személyes kapcsolatot létesíts a hallgatósággal. Az, amit a bemutatkozásban mondasz, meghatározhatja, milyen típusú kérdéseket fognak feltenni neked. Ezért, ha egy bizonyos témához jól értesz vagy szívesen beszélnél róla, azt érdemes érinteni a bemutatkozásban.

Kérdések kezelése

1. Törekedj arra, hogy a kérdés-válasz részben minél többen részt vegyenek a hallgatóságból. Figyeld, hogy van-e valaki, aki kimarad. Mondhatsz ilyeneket: „Van-e valaki, aki még nem tett fel kérdést, de szeretne?” Ezután várj vagy fél percet, hogy jelentkezhesenek.

2. Mivel az idő korlátozott, nem biztos, hogy minden kérdésre részletesen tudsz válaszolni. Fontos, hogy a kérdés eredetét megértsd. Milyen információra kíváncsi a kérdező? Válaszolj olyan egyenesen, amennyire csak lehet.

TIPPEK ÉS TRÜKKÖK ÓRATARTÓKNAK:

Legyél olyan nyílt, amilyen csak tudsz.

Amikor egy valódi, hús-vér embert látnak maguk előtt, a közönség tagjai érzelmileg is reagálnak. Ha azt érzik, hogy rutinszöveget hallanak, elveszíthetik az érdeklődésüket. Ne feledd: lehet, hogy te vagy az első nem heteroszexuális személy, akivel tudomásuk szerint életükben találkoztak.

Mindannyiunkban vannak ellenérzések a melegekkel vagy transzneműekkel szemben.

Éppen úgy, ahogy nehéz leküzdenünk magunkban a szexizmust vagy a rasszizmust, lehet bennünk is internalizált homofóbia vagy transzfóbia. Ez nem baj, ha beismered magadnak, és elfogadod. Sőt segíthet is abban, hogy a hallgatóságot megértsd. Ne törjenek le túlságosan a nyíltan undorodó, ellenséges vagy ostoba megjegyzések. Mind átmenünk ezen a fázison, és most lehetőséged van segíteni másoknak, hogy túljussanak rajta.

Figyelj oda az érzéseidre.

Nem baj, ha ideges vagy, aggódsz vagy izgulsz. Akár el is mondhatod ezt a csoportnak. Néha vegyél egy-két mély lélegzetet. Csak nyugodtan!

Ne feledd el, milyen hatásos eszköz a humor.

Humorral közvetlenebbé, könnyedebbé teheted a kommunikációt. Kerüld azonban a gúnyolódást, a védekező nevetést és mások cikizését.

A válaszaidat aszerint fogalmazd meg, hogy milyen korosztályhoz beszélsz.

Ha például gimnazistákkal beszélsz, emlékezz vissza saját gimnáziumi éveidre, és olyan stílusban beszélj, ahogyan akkor te megértetted volna. Ha túlságosan felnőttek vagy gyerekek kezeled a csoport tagjait, el fognak távolodni tőled.

Definiáld azokat a szavakat, amelyeket esetleg nem ismernek.

Nem mindenki ismeri azokat a szavakat, amelyek számodra egyértelműek. Általában elég, ha egy rövid definíciót adsz róluk. Ilyen szavak például a homofóbia, az előbújás, a biszexuális, a transznemű stb.

Említsd meg a mítoszokat és sztereotípiákat, és vonj párhuzamot más kisebbségekkel.

Hangsúlyozd ki, hogy mindannyiunknak vannak előítéletei, de ez nem jogosít fel minket arra, hogy mások ellen fordítsuk őket.

Szükség esetén használj tabu- és „csúnya” szavakat.

Az óra folyamán előfordulhat, hogy udvariasságból vagy gátlásosságból nem hangzanak el azok a sértő vagy obszcén kifejezések, amelyek pedig adott helyzetben indokoltak, adekvátak lennének (pl. egy sztori hiteles felidézésekor, gyűlöletbeszédre példa, fogalommagyarázat...). Ilyenkor használj bátran a tabuszavakat, hiszen egyértelműsíteni szeretnéd a jelentésüket, valamint a rád tett hatásukat.

Nyugodtan mondd el, milyen érzéseket váltanak ki benned a kérdések!

Ha elmondod, hogy valamelyik kérdést nagyon jó kérdésnek tartod, ez fontos visszajelzés a kérdezőnek, és a többiek is bátrabban mernek majd kérdezni. De azt is nyugod-

tan bevallhatod, ha egy-egy kérdés szerinted nem megfelelő vagy homofób. Viszont ez konstruktív visszajelzés legyen, ne letámadás, mert azzal védekező állásba kényszeríted a kérdezőket és gátat emelsz a kommunikáció elé.

Ha valaki erősen homofób, szexista vagy más módon sértő megjegyzést tesz, ne reagáld túl.

Erősítsd meg őket, hogy joguk van az érzéseikhez, pl. „régén én is így gondoltam” vagy „az apám is folyton ezt mondja”. Aztán rátérhetsz a saját érzéseidre és tapasztalataidra. Ha te is támadásba lendülsz vagy vadul védekezni kezdesz, az megghiúsítja a kommunikációt. Fontos, hogy ne vedd az ilyen megjegyzéseket magadra, hiszen nem személyesen neked szólnak, hanem annak a társadalmi csoportnak, amelyet te az órán képviselsz. (Hiszen bármennyire is hangsúlyozzuk, hogy egyének vagyunk, egyéni véleménnyel, ízléssel, élettörténettel stb., akkor is képviselőként fognak ránk tekinteni.)

Ne menj bele intellektuális vagy egyéb vitákba.

A heves vitáktól mindenki kényelmetlenül érzi magát, az intellektuális eszmecserek pedig nem adnak lehetőséget a többieknek, hogy feltegyék a kérdéseiket.

Ha valaki szélsőségesen elítélő dolgokat mond (pl. „Mind a pokolra fogtok jutni”), nem érdemes időt és energiát pazarolni a meggyőzésére.

Próbáld meg gyorsan elintézni és azokra az emberekre koncentrálni, akik elég nyitottak ahhoz, hogy legalább beszélgetni lehessen velük a témáról.

Ha nagyon passzív a társaság, legyenek eszközeid az aktivizálásukra.

Megkérdezheted például, hogy az iskolában hogyan viszonyulnak a meleg diákokhoz, vagy képzeld el, milyen lenne, ha nem mehetnének kézenfogva a kedvesükkel az utcán, vagy ha a legjobb barátjuk azt mondaná nekik, hogy meleg. Egy megmozgató játék is segíthet, bár szélsőségesen passzív társaság esetén az is előfordulhat, hogy nem vesznek részt benne. Ilyenkor esetleg lehet olyasmit mondani, hogy „Látom, nem nagyon foglalkoztat titeket ez a téma/nem nagyon vannak kérdéseitek. Szerintetek nem jó ötlet erről iskolai órán beszélni?” Ha erre valaki válaszol valamit, abból jó eséllyel vissza lehet kanyarodni a tervezett témákhoz.

Csak olyan társal vállalj óratartást, akivel jól kijössz.

Fontos, hogy támogatni tudjátok egymást és együtt tudjatok működni. Ha olyasvalakivel lennél beosztva, akire ez nem igaz, nyugodtan szólj. Figyeljete egymásra, próbáljátok észrevenni egymás jelzéseit, például ha az egyikőtök átveszi az irányítást, és a másik ezt jelzi neki, vagy ha a társad olyan kérdést kap, amiről tudod vagy látod rajta, hogy rosszul esik neki vagy nem szeretne rá válaszolni, segíts neki, vedd át tőle a szót.

MILYEN KÉRDÉSEKRE SZÁMÍTHATSZ LEGINKÁBB?

1. Honnan tudja valaki, hogy ő homoszexuális vagy biszexuális?
2. Mit szóltak a szüleid ahhoz, hogy meleg vagy? És a testvéreid?
3. Az AIDS-től való félelem befolyásolja azt, hogy hogyan ismerkedsz?
4. Kizárólag homoszexuális vagy? El tudod képzelni (vagy volt már olyan), hogy egy ellenkező nemű emberbe szerettél bele?
5. Amikor rájöttél, hogy meleg vagy, hogyan tudtad elfogadni magad?
6. Mi az, ami miatt neked jobban tetszik a saját nemed? Mit keresel egy partnerben?
7. És hogyan csináljátok?
8. Szeretnél gyerekeket? És lehet meleg embereknek gyereke? Hogyan?
9. Mit gondolsz a házasságról? Összeházasodhatnak a melegek?
10. Tudod, hogy mikor lettél meleg?
11. Miből lehet tudni, hogy valaki meleg? Te miből tudtad meg?
12. Hogy reagáltak a barátaid arra, hogy meleg vagy?
13. Sok előítéllettel találkozol a mindennapjaidban?
14. Hány éves voltál, amikor rájöttél, hogy meleg vagy?
15. Szeretnél visszaváltozni heteróvá?
16. Jártál valaha ellenkező nemű személlyel?
17. Egy azonos nemű emberrel el lehet érni olyan szintű szexuális kielégülést, mint egy ellenkező neművel?
18. Észrevettem, hogy sok meleg férfi nőiesen beszél meg gesztikulál. Ez genetikus, vagy csak átveszik egymástól?
19. Hogyan és mikor tudsz más melegekkel találkozni?
20. Hogyan közeledsz valakihez, aki tetszik neked, de nem vagy biztos benne, hogy meleg?

21. Szoktál nyilvánosan kézenfogva mázskálni vagy csókolózni a kedveseddel?
22. Volt már olyan, hogy heteró szerettél volna lenni?
23. Szerinted milyen lehet egy gyereknek, ha egy azonos nemű pár neveli fel?
24. Szeretnéd, ha a gyerekeid melegek lennének?
25. Milyenek voltak a szüleid? A velük való kapcsolatod hogyan befolyásolta a szexualitásodat?
26. Mikor felfedezted, hogy meleg vagy, az nagyon nagy sokk volt? Nehéz volt elfogadnod?
27. Volt már olyan, hogy valakinek elmondtad, hogy meleg vagy, és ő elfordult tőled?
28. Mi az, ami miatt az azonos neműek jobban vonzanak, mint az ellenkező neműek?
29. A meleg párkapcsolatban mindig az egyik ember a férfi és a másik a nő?
30. Mit csinálsz, ha azt hallod, hogy cikizik a melegeket? Hogyan reagálsz a nyíltan homofób megjegyzésekre?
31. Választottad azt, hogy meleg legyél?
32. Könnyebb kommunikálni egy azonos nemű partnerrel?
33. Egy meleg párkapcsolatban hogyan működnek a pénzügyek?
34. Hogy éreztél magad azután, hogy először kerültél szexuális kapcsolatba egy azonos nemű emberrel?
35. A testvéreid között vannak melegek?
36. Ha lehetőséged volna egy teljesen kielégítő kapcsolatra egy ellenkező nemű emberrel, belemennél?

ÉRZÉKENYÍTÉS

Az utóbbi években a program módszertani megújulásához tartozott, hogy az órai beszélgetésen túl egyre több interaktív módszert bevetettünk: csoportmunkák, egyéni feladatok stb. Ezek között van az érzékenyítés mint módszer is, amely a saját élményű, tapasztalati tanulásra épít. Ennek során a résztvevő felfedezi az adott kisebbségi csoportra nehezedő elnyomást, és motivációt kap a cselekvésre.

A programunk önmagában is érzékenyítő program. Ez azt jelenti, hogy a saját életünk példáin keresztül, egyes szám első személyben beszélve olyan tapasztalatot nyújtunk a résztvevőknek, amely megértetheti velük, hogy mit él át egy LGBT ember a diszkrimináció hatására, a heteronormatív közegben, és ez elindítja a cselekvés felé a történetek által megszólított résztvevőt.

A megszokott módszereinken túl vannak olyan módszerek, amik különösen erőteljes saját élményt nyújtanak, és ezáltal kiemelt érzékenyítő módszereknek tekinthetők. Ezek tárházát folyamatosan bővíthetjük. Itt csak néhány példa:

- › Első szerelem gyakorlat
- › Homofóbia-vizualizáció (csak kivételes esetben és felnőttekkel javasolt a használata)
- › Titkom gyakorlat
- › Tégy egy lépést előre!
- › Címkék

Érzékenyítő funkciót tölthetnek be bizonyos filmrészletek, jelenetek. Ezekből is folyamatosan bővülő adatbázisunkból lehet válogatni, amihez új és új ötleteket várunk.

DEFINÍCIÓK

HOMOSZEXUÁLIS:

Olyan személy, aki szexuálisan és érzelmileg vele azonos nemű személyekhez vonzódik.

BISZEXUÁLIS:

Olyan személy, aki szexuálisan és érzelmileg vele azonos nemű és vele ellenkező nemű személyekhez is vonzódik.

HETEROSZEXUÁLIS:

Olyan személy, aki szexuálisan és érzelmileg vele ellenkező nemű személyekhez vonzódik.

SZEXUÁLIS ORIENTÁCIÓ/IRÁNYULTSÁG:

Az a tulajdonság, amely meghatározza, hogy valaki vele azonos nemű, ellenkező nemű, mindkét nemű vagy bármilyen nemű személyekhez vonzódik, vagy szexuális vonzódását nem az illető neme határozza meg, illetve nem vonzódik szexuálisan semmilyen nemű személyekhez. Ezek nem élesen elkülönülő kategóriák, hanem egy egyenes mentén képzelhetők el, és változhatnak az életút során.

NEMI IDENTITÁS:

Az az érzés, hogy valaki férfinak vagy nőnek érzi magát. Ez nem feltétlenül esik egybe

a biológiai nemmel, különösen a transznemű és interszexuális emberek esetében. A biológiai nem, a nemi identitás és a szexuális irányultság nem következik logikusan egymásból.

MELEG:

Olyan férfiakra használjuk, akik magukat homoszexuálisnak vallják. Sokan használják általános névként a szexuális kisebbségekre, ám ez a többi kisebbségi csoport láthatatlanná tételét eredményezheti, kontextustól függően. Férfiakra és nőkre is használhatjuk.

LESZBIKUS:

Olyan nőkre használjuk, akik magukat homoszexuálisnak vallják.

HETERÓ:

Szlenkszó, amelyet a magukat heteroszexuálisnak valló emberekre használunk.

PÁNSZEXUÁLIS:

Olyan személy, aki a nemi identitást és szexuális irányultságot lényegtelennek érezve képes szexuális vonzódást, szerelmet érezni egy másik személy iránt.

ASZEXUÁLIS:

Olyan személy, aki nem érez szexuális vonzalmat semmilyen nemi identitású és szexuális orientációjú személy iránt, de romantikus érzelmei lehetnek. Vitás kérdés a szexuális kisebbségek mozgalmában, hogy az aszexuálisok közülük tartoznak-e.

METROSZEXUÁLIS:

Nagyvárosban élő, többnyire egyedülálló, heteroszexuális férfi, aki sokat törődik a külsejével. A szó „metro” része a „metropolitan”, azaz nagyvárosi kifejezésből származik. A metroszexualitás nem szexuális irányultság, hanem olyan nemi identitás, amely nem igazodik a biológiai férfiaktól elvárt férfi nemi szerepekhez.

TRANSZVESZTITA:

Olyan személy, aki szereti a vele ellenkező neműek ruháit viselni és ellenkező neműnek kiadni magát.

TRANSZSEXUÁLIS:

Olyan férfi vagy nő, aki úgy érzi, hogy a biológiai neme és a nemi identitása nem egyezik. Sokan közülük a testi átmenet különböző fázisain mennek keresztül.

TRANSZNEMŰ:

Olyan férfi vagy nő, aki úgy érzi, hogy a biológiai neme és a nemi identitása nem egyezik, de nem feltétlenül mennek keresztül a testi átmenet különböző fázisain. Ez a kifejezés magába foglalja a transzszexuálisokat és transzvesztitákat is.

CISZNEMŰ:

Olyan személy, akinek a biológiai neme és a nemi identitása azonos.

INTERSZEXUÁLIS:

Olyan személy, aki nem egyértelműen férfi vagy női biológiai nemmel rendelkezik. Korábban őket hívták hermafroditáknak.

QUEER:

Olyan személy, aki nem heteroszexuális, és nem azonosul a heteronormatív, kétpólusú szemléletmóddal, nemi identitás és/vagy szexuális orientáció tekintetében „kilóg” a hetero-homo-bi felosztásból; illetve gyűjtőfogalom ilyen személyek csoportjaira.

BUZI:

Eredetileg sértő szó a melegre, leszbikusokra és transzneműekre.

Sokan használják a kifejezést magukra, illetve egymás között az LMBTQIA emberekre. Magyarországon terjedőben van az a tendencia, hogy ezt (és néha más sértő kifejezéseket) pozitív értelemben kezdik használni LMBTQIA vagy akár szövetséges heteroszexuális emberek, büszkén magukra véve ezt a kifejezést, a kategóriák megbolygatásaként.

SZTEREOTÍPIA:

Általában felszínes, negatív, pozitív vagy semleges elképzelések, tulajdonságok együttese egy adott társadalmi csoportról, amelyet azután az adott csoporthoz tartozó egyéneknek tulajdonítunk, akár anélkül, hogy az adott egyént ismernénk.

ELŐÍTÉLET:

Az előítélet egy adott társadalmi csoport tagjaira vonatkozó értékítélet, amely nem támaszkodik érvényes tapasztalatra vagy racionális érvre, viszont érzelmi telítettségű, nem változik és érzéketlen az egyéni különbségekre. Az előítéletek többnyire erősen negatív viszonyt tükröz, merev sztereotípiákból származnak.

DISZKRIMINÁCIÓ:

Egy embercsoport hátrányos megkülönböztetése.

HETEROSZEXIZMUS:

Olyan ideológia, mely alacsonyabb rendűként kezeli a nem heteroszexuálisokat, éppúgy, ahogy a rasszizmus alacsonyabb rendűnek nyilvánít egyes fajokat, vagy, ahogy a szexizmus az egyik – a férfi – nemi felsőbbrendűségét hirdeti, elítéli és diszkriminálja azokat, akik nem illeszkednek bele a heteronormatív társadalmi rendbe.

HETERONORMATIVITÁS:

A heteroszexualitást normának, alapnak, egyetlen elfogadható szexualitásnak tekintése. Ezen belül is egy bizonyos fajta heteroszexualitást tekint normának, azt, amelyik a nemi szerepek és identitások szigorú férfi-nő ellentéppárra osztásán alapszik, a hosszú távú, monogám (lehetőleg házasság) férfi-nő közti párkapcsolatot, a penetratív heteroszexet és a férfiasság/nőiesség sztereotíp kategóriáinak való megfelelést várja el. A társadalom minden szintjén megjelenik, az egyes emberek közötti interakciókban és az intézményrendszerekben is.

HOMOFÓBIA:

Irracionális félelem vagy irtózás az azonos neműekhez fűződő vonzalomtól, illetve azoknak az embereknek az utálata, akik azonos neműekhez vonzódnak.

TRANSZFÓBIA:

A transznemű emberek utálata vagy irracionális félelem, irtózás tőlük.

REJTŐZKÖDÉS:

Amikor valaki titokban tartja a szexuális orientációját.

ELŐBÚJÁS:

Az a folyamat, amelynek során valaki felismeri saját szexuális orientációját, elfogadja azt és másoknak is elmondja.

BISZEXUÁLISOK: TÉVHITEK ÉS A VALÓSÁG

A fenti definíciók között egyszerű meghatározás a biszexualitásé, a fogalomhoz azonban sok sztereotípiát, előítéletet és tévhit kapcsolódik még az LGBTQIA közösségben is. Fontos erre külön is kitérni a képzési anyagban.

A szexualitás nem statikus, hanem folytonosan változhat életünk folyamán – nem halmazokként kell elképzelni, hanem inkább egy egyenes mentén. A biszexualitás is ennek az egyenesnek egy szakasza. Azt jelenti, hogy valaki képes szexuális és/vagy szerelmi kapcsolatot kialakítani mindkét nemű partnerrel.

Tévhit: minden biszexuális promiskuis/váltogatja a partnereit.

Igazság: a biszexuálisoknak is különböző szexuális magatartásformáik vannak, ahogyan mindenki másnak. Néháynak egyszerre több partnere van; másoknak csak egy; van, akinek hosszú időszakokon át egy se. A promiskuitás nem általánosabb a biszexuálisok között, mint bármely más csoportban.

Tévhit: a biszexuálisok egyformán vonzódnak mindkét nemhez.

Igazság: a legtöbb biszexuális jobban vonzódik az egyik nemhez, de elismeri, hogy a másik is vonzza.

Tévhit: a biszexuális azt jelenti, hogy egyszerre jár valaki egy férfival és egy nővel.

Igazság: a biszexualitás csak a lehetőségét rejti annak, hogy az illető bármelyik nemmel szexuális kapcsolatba lépjen. Ez jelenthet szexuális vagy érzelmi kapcsolatot, a valóságban vagy a fantáziában. Néhány biszexuálisnak egyszerre több partnere van, mások bizonyos ideig az egyik nemmel, aztán a másikkal járnak. A kielégüléshez nincs szükségük arra, hogy mindkét nemű partnerük legyen egyszerre.

Tévhit: a biszexuálisok képtelenek a monogámiára.

Igazság: a biszexualitás szexuális irányultság, és független a monogám vagy nem monogám életformától. A biszexuálisok éppúgy képesek hosszú ideig kitartani egy partner mellett, mint bárki más.

Tévhit: a biszexuálisok valójában melegek, csak nem merik bevallani.

Igazság: a biszexualitás magában foglalja a melegséget is; sok biszexuális alkalmazza magára a „meleg” kifejezést, és sokan aktívan részt vesznek meleg- és leszbikus szervezetekben és csoportokban. Van, amikor éppen titkolózniuk kell a sztereotípiák miatt, és a melegcsoportokban nem mondhatják el, hogy biszexuálisok...

Tévhit: a biszexualitás csak átmeneti fázis.

Igazság: vannak, akik áthaladnak egy biszexuális fázison, mielőtt egy meleg/leszbikus vagy heteroszexuális identitás mellett elköteleznék magukat. De sokan vannak olyanok is, akik tartósan biszexuálisok maradnak. Sőt olyan is előfordul, hogy egy biszexuális ember önfelvallásában a homoszexualitás bizonyul átmeneti fázisnak.

Tévhit: a biszexuálisok össze vannak zavarodva a szexualitásukat illetően.

Igazság: a meleg és biszexuális önfelvallása során természetesen jelentkezik egy időszak, amikor össze vannak zavarodva a szexualitásukat illetően. Ez természetes, hiszen egy elnyomott csoportról van szó, amelynek a pusztán létezését is folyamatosan tagadják. Az összezavarodottság ilyen helyzetben normális reakció, amíg az egyén nem jön tisztába saját szexualitásával és nem talál támogató környezetet.

Tévhit: a biszexuálisoknak jó, mert ha szorul a hurok, úgy tehetnek, mintha heterók lennének.

Igazság: egy biszexuális számára éppolyan fájdalmas és éppúgy lelki károsodást okoz a szexualitásának a megtagadása, mint egy melegnek vagy leszbikusnak. A biszexuálisok nem heteroszexuálisok, és nem is kategorizálják annak magukat.

Tévhit: ha egy biszexuális nővel jársz, ott fog hagyni egy pasiért.

Igazság: Egy biszexuális nő ugyanúgy maga választja a partnerét, mint egy heteroszexuális vagy leszbikus nő. Ha a kapcsolat jól működik és mindkét fél szeretné fenntartani,

akkor nem fogják elhagyni egymást sem másik nőért, sem másik pasiért. Ha viszont a kapcsolat nem jól működik, vagy az egyik fél nem szeretné tartósan elkötelezni magát, akkor nem a partner neme dönti el, hogy kilép-e belőle.

Ne feledjük: a különböző szexuális irányultságok és nemi identitások kategóriáit egy olyan társadalomban használjuk, ahol a heteroszexualitás az abszolút követendő norma. A kategorizálásnak vannak negatív és pozitív hatásai is. Egyfelől elidegenítő, diszkrimináló hatásúak lehetnek, ugyanakkor a heteronormativitás miatt számunkra is fontosak ezek az öndefiniálás különböző fázisaiban, valamint azért, hogy a láthatóságainkért, a jogainkért, az egyenlő bánásmóddért közösségként tudjunk fellépni. Ugyanakkor minden ember egyéniség, aki nem préselhető bele kategóriákba. Fontos meglátnunk és elfogadnunk az egyéni különbségeket, fontos ezeket tisztelnünk és értéknek tekintenünk.

ISKOLAI FELHASZNÁLÁSRA JAVASOLT VIDEÓK:

- › Melegség és megismerésről
<https://www.youtube.com/watch?v=WtEkB57ynzE>
- › Élő Könyvtár
<https://www.youtube.com/watch?v=BkaF9eGDICA>
- › Interjú meleg középiskolásokkal
<https://www.youtube.com/watch?v=gk0hTKgZN58>
- › Egymásra lépni tilos!
<https://www.youtube.com/watch?v=6euFT8wj5-l>
- › Boxer
<https://www.youtube.com/watch?v=BOZYNxFFjBc>
- › „Két apám van” dal
<http://www.youtube.com/watch?v=-dFYot0qHGw>
- › Fuck you – Lily Allen magyarul
<http://www.youtube.com/watch?v=2Uuxel9D-1A>
- › Stand up
<http://www.youtube.com/watch?v=y-URzBcsmlo>
- › Jobb lesz, ha felnősz...
<http://www.youtube.com/watch?v=o08w154RZXk>

- › A meglegházasság védelmében
<http://www.youtube.com/watch?v=b-awVQkTeVE>
- › Meleg szemmel: Jobb lesz!
<http://youtu.be/Fd6DGxmGV1k>

HONLAPOK:

- › Háttér.hu
- › Labrisz.hu/mm
- › Melegvagyok.hu/mm
- › Transvanilla.hu
- › Temittennel.hu
- › <http://www.hosoktere.org/>

AJÁNLOTT IRODALOM

Általános olvasmányok a gendertudomány különböző területeiről

- Bakó Boglárka–Tóth Eszter Zsófia (szerk.) (2008). *Határtalan nők. Kizártak és befogadottak a női társadalomban*. Nyitott Könyvműhely, Budapest.
- Bonino, Luis–Szil Péter (2006). *Hétköznapi hímszovinizmus. A párkapcsolati erőszak, amit még nem nevezünk annak*. Habeas Corpus Munkacsoport – Stop-Férfierőszak Projekt, Budapest.
- Borgos Anna (2013). *Nemek között. Nőtörténet, szexualitástörténet*. Noran Libro Kiadó, Budapest.
- Dósa Mariann–Krizsán Andrea (2014). „A többszörös diszkrimináció helye a magyar genderpolitikában.” In: Juhász Borbála (szerk.). *A nőtlen évek ára. A nők helyzetének közpolitikai elemzése, 1989–2013*. Magyar Női Érdekérvényesítő Szövetség, Budapest.
- Juhász Borbála (szerk.) (2014). *A nőtlen évek ára. A nők helyzetének közpolitikai elemzése, 1989–2013*. Magyar Női Érdekérvényesítő Szövetség, Budapest.
- Kende Anna (szerk.). *Pszichológia és feminizmus: Hogyan alakította át a pszichológia elméleteit, kutatási kérdéseit és módszereit a társadalminem-kutatás*. L'Harmattan, Budapest.

- Lévai Katalin–Tóth István György (szerk.) (1997). *Szerepváltozások: Jelentés a nők és férfiak helyzetéről 1997*. TÁRKI és a Munkaügyi Minisztérium Egyenlő Esélyek Titkársága, Budapest.
- Nagy Ildikó–Pongrácz Tiborné–Tóth István György (szerk.) (2001). *Szerepváltozások: Jelentés a nők és férfiak helyzetéről 2001*. TÁRKI és a Munkaügyi Minisztérium Egyenlő Esélyek Titkársága, Budapest.
- Nagy Ildikó–Pongrácz Tiborné–Tóth István György (szerk.) (2005). *Szerepváltozások: Jelentés a nők és férfiak helyzetéről 2005*. TÁRKI és az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium, Budapest.
- Nagy Ildikó–Pongrácz Tiborné (szerk.) (2009). *Szerepváltozások: Jelentés a nők és férfiak helyzetéről 2009*. TÁRKI, Budapest.
- Nagy Ildikó–Pongrácz Tiborné (szerk.) (2011). *Szerepváltozások: Jelentés a nők és férfiak helyzetéről 2011*. TÁRKI, Budapest.
- Palasik Mária (szerk.) (2007). *A nő és a politikum. A nők politikai szerepvállalása Magyarországon*. Napvilág Kiadó, Budapest.
- Pető Andrea (szerk.) (2003). *Női esélyegyenlőség Európában. Nőtudományi tanulmányok és a munkaerőpiac kapcsolata Magyarországon*. Feminizmus és történelem sorozat, Balassi Kiadó, Budapest.
- Pető Andrea (2008). *A nők és férfiak története Magyarországon a hosszú 20. században. Kiegészítő tananyag a középiskolák számára*. Szociális és Munkaügyi Minisztérium, Budapest.
- Pongrácz Tiborné, Tóth István György (szerk.) (1999). *Szerepváltozások: Jelentés a nők és férfiak helyzetéről 1999*. TÁRKI és a Szociális és Családügyi Minisztérium Nőképviseleti Titkársága, Budapest.
- Tóth Eszter Zsófia (2010). *Kádár leányai. Nők a szocialista időkben*. Nyitott Könyvműhely, Budapest.

Szexizmus, nemi sztereotípiák, előítéletek

- Fiske, S.T.–Cuddy, A.C.–Glick, P.–Xu, J. (2006). „A (gyakran kevert) sztereotípiatartalom modellje: A kompetencia az észlelt státusból, a melegszívűség pedig a versengésből ered.” In: Hamilton, D.L., Fiske, S.T., Bargh J.A. (szerk.) *A társak és a társadalom megismerése*. Osiris, Budapest, 315–388.

- Glick, P.–Fiske, S.T. (2006): „Ambivalens szövetség. Az ellenséges és a jóindulatú szexizmus mint a nemi egyenlőtlenség egymást kiegészítő igazolása.” In: Hamilton, D.L.–Fiske, S.T.–Bargh, J.A. (szerk.) *A társak és a társadalom megismerése*. Osiris, Budapest, 389–414.
- Kovács Mónika (2001). „Nemi ideológiák, nemi sztereotípiák.” In: Hunyady Gy.–Nguyen L.L.A. (szerk.) *Sztereotípiakutatás. Hagyományok és irányok*. ELTE Eötvös Kiadó, 448–454.
- Kovács Mónika (2007). „Nemi sztereotípiák, nemi ideológiák és karrieraspirációk.” In: *Educatio*. 2007. tavasz, 99–115.
- Sidanius, J.–Pratto, F. (2005). „Nem és hatalom.” In: Sidanius, J., Pratto, F.: *A társadalmi dominancia. A társadalmi hierarchia és elnyomás csoportközi elmélete*. Osiris, Budapest, 390–436.
- Swim, J.K.–Aikin, K.J.–Hall, W.S.; Hunter, B.A. (2001). „Szexizmus és rasszizmus: régi típusú és modern előítéletek.” In: Hunyady, Gy.–Nguyen Luu, L.A. (szerk.) *Sztereotípiakutatás. Hagyományok és irányok*. ELTE Eötvös Kiadó, 326–360.
- Szabó Mónika (2012). „Változó sztereotípiák, változó társadalom: az egyenlőtlenségek ideológiai és a kritikai társadalomlélektan.” In: Fülöp Márta–Szabó Éva (szerk.) *A pszichológia mint társadalomtudomány*. Eötvös Kiadó, Budapest, 321–332.

Társadalmi nemek az oktatásban, nemi szocializáció

- Czachesz Erzsébet et.al. (1996). „Lányok és nők a kötelező olvasmányokban és tankönyvekben.” In: *Educatio*, 3: 417–430.
- Fényes Hajnalka (2009). „Nemek szerinti iskolai eredményesség és a férfihátrány-hipotézis.” In: *Magyar Pedagógia*, 109(1): 77–101.
- Fényes Hajnalka (2011). „A felsőoktatásban tanuló férfiak és nők tényleges mobilitása, státusinkonzisztencia a nők oktatásbeli és munkaerő-piaci helyzete között.” In: *Felsőoktatási Műhely*, 3(III): 79–96.
- F. Lassú Zsuzsa (é.n.). „Hagyományos és modern női szerepek az iskolában.” In: *Szabadpart*, 9. <http://www.kodolanyi.hu/szabadpart/szam9/lassu.html>
- H. Sas Judit (1984). *Nőies nők és férfias férfiak: A nőekkel és férfiakkal kapcsolatos sztereotípiák élete, eredete és szocializációja*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Kereszty Orsolya (2014). „Nők az oktatásban Magyarországon.” In: Juhász Borbála (szerk.) *A nőtlen évek ára. A nők helyzetének közpolitikai elemzése, 1989–2013*. Magyar Női Érdekérvényesítő Szövetség, Budapest.

- Kereszty Orsolya (2005). „A társadalmi nemek reprezentációjának vizsgálata a tankönyvekben.” In: *Könyv és nevelés*, VII (3): 56–67.
- Kereszty Orsolya (2007). „A társadalmi nem (gender) mint a kutatás tárgya a pedagógiában.” In: *Educatio*, 16(4): 637–649.
- Kereszty Orsolya (2008). „Társadalmi nem az oktatásban – Kezdeményezések Magyarországon.” In: Kende Anna (szerk.). *Pszichológia és feminizmus: Hogyan alakította át a pszichológia elméleteit, kutatási kérdéseit és módszereit a társadalmi nem-kutatás*. L'Harmattan, Budapest.
- Nguyen Luu Lan Anh (2002). „A nemek szerepe az iskolában.” In: *Mészáros Aranka (szerk.) Az iskola szociálpszichológiai jelenségvilága*. ELTE, Eötvös Kiadó, Budapest.
- Rédai Dorottya (2010). „Veszélyes ideológiák az óvodában?” In: *Eduline*, 2010. 08. 31. http://eduline.hu/kozoktatás/2010/8/31/20100830_gender_nemi_sztereotipiak_ovoda
- Rédai Dorottya (2011). „...én az olyanokat értem meg, akik nem tehetnek róla.» Középiskolás heteroszexuális diákok diskurzusai a melegség kialakulásáról.” In: Takács Judit (szerk.). *Homofóbia Magyarországon*. L'Harmattan Kiadó, Budapest.
- Rédai Dorottya (2012). „»Sok újat nem mondtak. Mi már mindent tudunk erről.« Az iskolai szexuális nevelés és a középiskolás lányok szexualitása.” In: Kozma Tamás–Perjés István (szerk.). *Új kutatások a neveléstudományokban*. MTA Pedagógiai Tudományos Bizottsága, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Szabó László Tamás (1988). *A „rejtett” tanterv*. Magvető, Budapest.

TARTALOM

BEVEZETŐ	5
A PROGRAM CÉLJAI	7
AZ ÓRATARTÓK FŐ FELADATAI	28
ÁLTALÁNOS ISKOLÁSOK KÖZÖTT	29
SZAKISKOLÁBAN	31
HOGYAN KÉSZÍTSÜK ELŐ ÉS VEZESSÜK LE AZ ÓRÁT?	32
TIPPEK ÉS TRÜKKÖK ÓRATARTÓKNAK	37
MILYEN KÉRDÉSEKRE SZÁMÍTHATSZ LEGINKÁBB?	40
ÉRZÉKENYÍTÉS	41
DEFINÍCIÓK	42
BISZEXUÁLISOK: TÉVHITEK ÉS A VALÓSÁG	46
ISKOLAI FELHASZNÁLÁSRA JAVASOLT VIDEÓK	48
HONLAPOK	49
AJÁNLOTT IRODALOM	49

